

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA**

DAIVA GINAITĖ

**SEKSUALINĖ PRIEVARTA PRIEŠ VAIKUS, JOS
FORMOS IR ATSAKOMYBĖ UŽ JĄ PAGAL
LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMĄJĮ
KODEKSĄ**

**Baudžiamosios teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62401S111**

**Vadovė:
lekt. K. Grinevičiūtė**

**Konsultantas:
lekt. dr. P. Kujalis**

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS TEISINĖS SAMPRATOS RAIDA.....	6
1.1. Seksualinės prievartos teisinės sampratos prieš vaikus užuomazgos ir vystymasis.....	6
1.2. Seksualinės prievartos prieš vaikus sampratos raida Lietuvos teisinėje sistemoje	8
1.3. Seksualinė prievarta prieš vaikus tarptautinėje teisėje bei šiuolaikinė seksualinės prievartos prieš vaikus samprata.....	11
2. VAIKŲ SEKSUALINĖS NELIEČIAMYBĖS IR NEPRIKLAUSOMUMO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ APSAUGA	14
2.1. Seksualinės neliečiamybės amžius	16
2.2. Seksualinio pobūdžio veiksmai prieš vaiką, kaip veikia ir šių veiksmų formos bei padarymo būdai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse	20
2.2.1. Natūralus lytinis santykiavimas.....	21
2.2.2. Lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu, kitokio fizinio sąlyčio būdu.....	23
2.2.3. Kitoks lytinės aistros tenkinimas.....	24
2.2.4. Tvirkinamieji veiksmai.....	25
2.3. Nusikalstamų veikų vaikų seksualiniam neliečiamumui padarymo būdas	28
2.3.1. Fizinio smurto panaudojimas.....	29
2.3.2. Grasinimas panaudoti fizinį smurtą ar kitokios psichinės prievartos panaudojimas	31
2.3.3. Kitoks atėmimas galimybės priešintis	36
2.3.4. Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle.....	38
2.3.5. Pasinaudojimas priklausomumu	41
2.3.6. Pasiūlymas, pažadėjimas suteikti ar suteikimas pinigų	42
2.4. Seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas	43
2.4.1. Fizinis asmuo, kaip seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas.....	44
2.4.2. Juridinis asmuo, kaip seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas	46
2.5. Subjektyvusis kaltės požymis seksualinės prievartos prieš vaikus veikose	50
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	53
LITERATŪRA	56
ANOTACIJA.....	62
ANNOTATION.....	63
SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	65

IVADAS

Bendroji temos charakteristika ir aktualumas. Pastaruoju metu visame pasaulyje vis dažniau ir atviriau kalbama apie vaikų teises, jų apsaugą bei atsakomybę už šių teisių pažeidimą. Viena iš tokių vaiko teisių – vaiko teisė į seksualinę neliečiamybę ir nepriklausomumą. Ši teisė nusipelno didelio dėmesio todėl, kad jos įgyvendinimas turi didelį ryšį tolimesnei psichinei, moralei, dvasinei vaiko raidai bei yra sėkmingos asmenybės formavimosi pagrindas. Vienas iš būdų, kuriuo ši teisė gali būti pažeidžiama yra seksualinė prievarta.

Seksualiniai santykiai su vaikais yra griežtai draudžiami. Tokius santykius draudžia tarptautiniuose dokumentuose įtvirtintos nuostatos bei nacionalinių dokumentų normos. Vaiko seksualinės neliečiamybės apsauga yra labai svarbus uždavinys kiekvienai valstybei, kadangi vaikas yra nepajėgus pats apsiginti. Seksualinė prievarta prieš vaikus yra problema daugelyje pasaulio šalių.¹ Seksualinės prievartos padariniai pasireiškia įvairiais sveikatos, emocijų, bendravimo, elgesio sutrikimais. Šie padariniai dažnai lydi žmogų visą tolesnį gyvenimą ir lemia sunkumus įvairiose gyvenimo srityse.² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau Baudžiamojo kodekso) paskirtis – saugoti vaiko teisę į seksualinę neliečiamumą bei numatyti atsakomybę už kėsinimąsi į šį gėrį.

Reikia pažymėti, jog seksualinė prievarta prieš vaikus yra viena labiausiai slepiamų nusikalstamų veikų visuomenėje. Teisės normos reguliuoja socialinius santykius, todėl nepakanka vien įstatyme numatyti atsakomybę už tam tikrą veiką, kad norma tinkamai veiktų. Tam dar reikia, kad visuomenė pripažintų tokių veikų buvimą, jas pasmerktų ir dėtų visas pastangas, kad kaltininkai būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Yra atlikta nemažai tyrimų, siekiant išsiaiškinti seksualinės prievartos prieš vaikus paplitimo mastą Lietuvoje, tačiau jie vis dar neatskleidžia realios situacijos. Vis dažniau visuomenės informavimo priemonėse iškeliami vaikų seksualinės prievartos atvejai verčia žmones susimąstyti apie tai, jog ši problema Lietuvai, kaip ir kitoms pasaulio šalims, yra labai aktuali. Tai paskatino darbo autorę pasirinkti seksualinės prievartos prieš vaikus temą ir išsiaiškinti, kokių problemų kyla šioje srityje teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Analizei pasirinkti seksualinę prievartą prieš vaikus numatantys 149, 150, 151, 151¹ ir 153 Baudžiamojo kodekso straipsniai. Baudžiamosios teisės teorijoje šios veikos nėra plačiai nagrinėtos, todėl tema yra ne tik labai aktuali, bet ir nauja. Dėl gilesnės šių veikų analizės trūkumo, vis dar kyla problemų atribojant šias veikas bei jas kvalifikuojant teismų praktikoje.

¹ G. Sakalauskas. Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56). P.10.

² Selmistraitienė D. Kaip padėti vaikams, patyrusiems seksualinę skriaudą. – Vilnius: Sapnų sala, 2003. P. 6.

Temos naujumas. Seksualinė prievarta prieš vaikus yra plačiai nagrinėjama psichologiniais aspektais,³ tačiau baudžiamojoje teisėje ši tema yra beveik nauja. Autoriai iki šiol nagrinėję seksualinės prievartos temą, mažai paliesdavo vaikų seksualinės neliečiamybės klausimus. Šiek tiek daugiau dėmesio tam skyrė A. Abramavičius ir G. Švedas.⁴ Darbe taip pat remiamasi O. Fedosiuko,⁵ S. Bikelio,⁶ R. Marcinauskaitės⁷ straipsniais ir moksliniais darbais. Nors šie autoriai tiesiogiai seksualinės prievartos prieš vaikus nenagrinėjo, tačiau jų darbai svarbūs siekiant apibrėžti analizuojamų veikų subjektų ratą, atskleisti objektyvius ir subjektyvius šių veikų požymius, nustatyti kaltės turinį.

Analizuojant pasirinktą temą svarbūs ne tik baudžiamosios teisės mokslininkų, bet ir kriminologų darbai, kurie papildė teisės mokslą įvairiais kriminologiniais tyrimais. Darbe remiamasi G. Babachinaitės,⁸ R. Uscilos⁹ darbais.

Tyrimo objektas ir dalykas. Tyrimo objektas yra seksualinė prievarta prieš vaikus kaip teisinis reiškinys ir jo baudžiamojo teisinio vertinimo problemos. Tyrimo dalykas – Lietuvos ir kitų valstybių baudžiamieji įstatymai, numatantys atsakomybę už seksualinę prievartą prieš vaikus, taip pat įvairių šalių baudžiamosios teisės teoretikų darbai bei Lietuvos teismų praktika.

Darbo tikslas – aptarus seksualinės prievartos prieš vaikus sampratą, pasireiškimo formas, apibrėžus objektyvius ir subjektyvius nusikalstamų veikų požymius, nustatyti teorines ir praktines problemas ir pateikti galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti seksualinės prievartos prieš vaikus sampratą;
2. Atlikti išsamią nagrinėjamų nusikalstamų veikų, įtvirtintų Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 151¹, 153 straipsniuose, teisinių požymių analizę;
3. Atskleisti teismų praktikoje pasitaikančias problemas kvalifikuojant seksualinės prievartos prieš vaikus atvejus;
4. Suformuluoti atitinkamas išvadas ir pasiūlymus.

Tyrimo hipotezė. Kvalifikuojant darbe analizuojamas nusikalstamas veikas, kuriomis pažeidžiamas vaikų seksualinis nepriklausomumas, kyla nemažai problemų, kadangi teorijoje ir

³ Žr. Pvz., Karmaza E. Vaikų seksualinis elgesys: norma ir sutrikimas. Vilnius, 2004.

⁴ A. Abramavičius, G. Švedas. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66(1).

⁵ O. Fedosiukas. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21(13).

⁶ S. Bikelis. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje/ Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2007.

⁷ R. Marcinauskaitė. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11 (113).

⁸ Babachinaitė G., Galinaitytė J. ir kt. Kriminologija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010.

⁹ Uscila R. Viktimologijos pagrindai. – Vilnius: Mokslo aidai, 2005.

praktikoje kartais skirtingai suprantami kai kurie nusikalstamų veikų požymiai. Teorinės nuostatos yra daugiau vertinamojo pobūdžio, todėl sunkiai pritaikomos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Darbe taikomi lyginamasis - teisinis, loginis - analitinis, sisteminės analizės metodai. Lyginamasis - teisinis metodas naudojamas lyginant ir vertinant įvairių mokslininkų nuomones, įvairių valstybių baudžiamuosius įstatymus. Loginis - analitinis metodas taikomas aiškinantis teisės normų turinį, darant apibendrinimus ir išvadas. Sisteminės analizės metodas pasitelkiamas siekiant atskleisti nusikalstamų veikų vaikų seksualiniam neliečiamumui sampratą, atskleidžiant sudėties elementus.

Praktinė darbo reikšmė. Analizuojant seksualinės prievartos prieš vaikus temą, pateikiamos šių nusikalstamų veikų sudėties požymių aiškinimo ir taikymo problemos, pateikiami alternatyvūs šių požymių vertinimo siūlymai.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, du skyriai, kurie skirstomi į smulkesnius poskyrius ir išvados.

Pirmasis darbo skyrius skirtas seksualinės prievartos sampratos raidai atskleisti. Šiame skyriuje aprašoma, kaip skirtingais laikotarpiais Lietuvoje ir pasaulyje buvo vertinami prievartiniai seksualiniai santykiai. Taip pat aptariama šiandieninė vaikų teisinė apsauga nuo seksualinės prievartos.

Antrajame darbo skyriuje atskleidžiama vaiko, kaip baudžiamojo įstatymo saugomos vertybės, samprata, analizuojamos konkrečios nusikalstamos veikos, susijusios su vaiko teisės į seksualinę neliečiamybę pažeidimu. Šiame skyriuje nagrinėjami pasirinktų nusikalstamų veikų sudėties požymiai, aptariamos problemos, su kuriomis susiduria teismai kvalifikuodami šias veikas. Analizuojant seksualinę prievartą prieš vaikus, remiamasi Lietuvos teismų praktikos pavyzdžiais.

Darbo pabaigoje pateikiamos autorės išvados bei pasiūlymai.

Raktiniai žodžiai: vaikas, seksualinė prievarta, seksualinė neliečiamybė, išžaginimas, seksualinis prievartavimas, tvirkinimas, kvalifikavimas.

1. SEKSUALINĖS PRIEVARTOS TEISINĖS SAMPRATOS RAIDA

Nuo pat teisinės sistemos formavimosi pradžios, teisės normos buvo derinamos prie visuomenės vertybių ir socialinių santykių taip, kad kuo labiau atitiktų kiekvieno laikmečio dvasią. Požiūris į seksualinius santykius, į seksualinę prievartą taip pat keitėsi kartu su visuomenės požiūriu į svarbiausias vertybes. Ilgainiui, atsirado ne tik prievartinių seksualinių santykių smerkimas moraliniu požiūriu, bet ir tokios veikos baudžiamumas. Norint atskleisti dabar egzistuojančią seksualinės prievartos prieš vaikus teisinę sampratą, svarbu pažvelgti į bendrąją seksualinės prievartos sampratos formavimosi raidą, kuri tęsiasi daugelį amžių. Šiuolaikinės seksualinės prievartos prieš vaikus pasireiškimo formos ir veikų padarymo būdai negali būti vertinami atsietai nuo seksualinės prievartos prieš suaugusį asmenį sampratos.

1.1. Seksualinės prievartos teisinės sampratos prieš vaikus užuomazgos ir vystymasis

Nors seksualinė prievarta egzistavo visais žmonijos gyvavimo laikotarpiais, tačiau ne visada už ją buvo vienodai baudžiama. Nuo seniausių laikų skirtingose tautose egzistuoja skirtingi papročiai ir tradicijos, todėl, kas leistina ir dorovinga vienoje tautoje, kitose gali būti laikoma paleistuvyste ar iškrypimu.

Pirmiausia pasaulyje buvo pradėti reguliuoti suaugusiųjų (nesusituokusių) neprievartiniai seksualiniai santykiai, kurie buvo vertinami kaip šeimos vertybių negerbimas ir laikomi nuodėmingais. Romėnų teisė iš pradžių nežinojo kriminalinių bausmių tokioms veikoms ir palikdavo tai šeimos ir artimųjų nuožiūrai. Kadangi romėnų papročiai buvo labai griežti, tai valstybės įsikišimo čia ir nereikėjo.¹⁰ Romėnų paprotinė teisė reguliavo neprievartinius seksualinius santykius. Tik pakitus papročiams valstybė ėmė reguliuoti tokius santykius. Pirmasis žinomas įstatymas, skirtas seksualinei prievartai, kuris daugiausia apėmė nusikaltimus dorovei, yra priimtas 17 m. prieš mūsų erą, tačiau tikslų nusikalstamų veikų, kurias reguliavo šis įstatymas dabar nustatyti negalime.¹¹

Babilono, Hamurabio ir Hebrajų teisės normos, nors ir reguliavo prievartinius seksualinius santykius, tačiau jų normos buvo labai primityvios, jomis siekiama apsaugoti moters garbę, šeimos

¹⁰ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakultetas, 1925. P. 159.

¹¹ Ten pat.

vertybes, jose neatskleistos seksualinės prievartos formos, veikos padarymo būdai.¹² Seksualinių nusikalstamų veikų vertybe buvo laikoma tik moteris, o pati seksualinė prievarta buvo suprantama tik kaip prievartinis natūralus lytinis santykiavimas. Vaikas, kaip seksualinių santykių nukentėjusysis, nebuvo ginamas to meto baudžiamojoje teisėje. Toks prievartinių seksualinių santykių reglamentavimas išliko praktiškai nepakitęs iki pat viduramžių pabaigos.¹³

Seksualinės prievartos prieš vaikus tema ilgus amžius buvo ignoruojama. Tai buvo laikoma tiesiog tam tikra smurto rūšimi prieš vaikus ir nebuvo saugoma atskirai. XIX a. Anglijoje buvo leidžiama santykiauti su vaikais nuo 12 metų, tačiau išaiškėjus daugybei atvejų apie vaikų įtraukimą į prostituciją, seksualinės neliečiamybės amžius buvo padidintas iki 16 metų.¹⁴ Incestas, kaip nusikalstama veika, buvo pripažintas tik 1908 metais.¹⁵ Tačiau nors ir buvo priimtos normos saugančios vaikus nuo seksualinės prievartos, jų taikymas buvo retas. Vaikų seksualinė prievarta vis dar buvo tabu. Iš to galime daryti išvadą, jog teisės normos, numatančios atsakomybę už seksualinę prievartą prieš vaikus, buvo tik deklaratyvaus pobūdžio, kadangi pati visuomenė dar nebuvo pasirengusi į šią problemą pažiūrėti rimtai. Anglijoje tik nuo 1980 metų pradėta gilintis į vaikų seksualinės prievartos problemą.

Šiuolaikines tendencijas atitinkančią prasmę seksualinės prievartos samprata įgavo tik XX a. Tuo metu seksualine prievarta buvo pripažinti ir santuokiniai seksualiniai santykiai, kai tai buvo daroma ne abiejų sutuoktinių sutikimu. Tuo pat metu pradėta kalbėti ir apie moterų naudojamą seksualinę prievartą vyrų atžvilgiu bei apie priklausomumo santykiais susijusio asmens seksualinį išnaudojimą. Jungtinėje Karalystėje buvo įtvirtinta atsakomybė už lytinį santykiavimą piktnaudžiaujant pasitikėjimo padėtimi. Už tokias veikas atsakė asmenys, kurie turėjo lytinių santykių su žmogumi, kuris juo dėl vienokių ar kitokių priežasčių pasitiki. Tokio nusikaltimo subjektais pripažįstami psichiatrinių ligoninių, slaugos ar vaikų namų darbuotojai ir pan.¹⁶

Jei pirmieji rašytinės teisės šaltiniai seksualine prievarta laikė tik natūralų lytinį santykiavimą tarp skirtingų lyčių asmenų, tai šiuolaikinė seksualinės prievartos samprata yra žymiai platesnė ir tikslesnė. Seksualine prievarta laikomi bet kokie prievartiniai seksualiniai santykiai, kuriais pažeidžiama žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvė, seksualinė neliečiamybė ar nepriklausomumas. Nukentėjusiuoju gali būti pripažįstamas bet kurios lyties ir amžiaus asmuo. Baudžiamosios atsakomybės subjektu taip pat gali būti bet kurios lyties asmuo, taip pat sutuoktinis

¹² Žr. Pvz., Brownmiller S. *Against our will: man, woman, rape*. Fawcett Columbine. - New York: Ballantine Publishing Group, 1993. P. 18.; Stankevičius V. *Baudžiamoji teisė*. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakultetas, 1925. P. 159.

¹³ Temkin J. *Rape and the legal process*. Second ed. - Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 57.

¹⁴ Freeman M. *The end of the century of the child* // <http://clp.oxfordjournals.org/content/53/1/505.full.pdf+html>; prisijungimo laikas: 2011-03-10.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ *Sexual Offences Act 2003* // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>; prisijungimo laikas: 2011-01-20.

ar kitas asmuo, nuo kurio nukentėjusysis yra priklausomas, netgi juridinis asmuo. Šiuolaikinėje teisėje yra išplėtos seksualinės prievartos formos, šių veikų padarymo būdai.

Apibendrinant galima pasakyti, jog seksualinės prievartos sampratos raida pasaulyje vystėsi labai lėtai. Požiūris į seksualinės prievartos auką ir prievartinių seksualinių santykių pavojingumą tik XX a. pasikeitė ir gerokai prasiplėtė. Nors seksualinė prievarta prieš vaikus buvo pripažįstama jau nuo XIX a., tačiau rimtai į šią problemą pradėta žiūrėti tik visai neseniai. Šiuolaikinę seksualinės prievartos prieš vaikus sampratą stipriai paveikė tarptautinių organizacijų susirūpinimas vaikų teisėmis, taip pat jų teisių apsaugos tarptautinis reglamentavimas. Šiek tiek plačiau seksualinės prievartos sampratos raidą tarptautiniuose dokumentuose pateiksime šio darbo 1.3 skyriuje, kuriame pasiūlysiame ir autorės suformuluotą šios veikos apibrėžimą.

1.2. Seksualinės prievartos prieš vaikus sampratos raida Lietuvos teisinėje sistemoje

Kaip jau buvo minėta šiame darbe, seksualinės prievartos prieš vaikus negalima analizuoti neįvertinus seksualinės prievartos sampratos bendrąja prasme. Lietuvos teisės pradžia yra laikomas Pamedės teisyne. 1340 m. Pamedės teisyne nusikaltimų asmeniui grupei priskiriami ir seksualiniai nusikaltimai.¹⁷ Tačiau šiame teisyne galima rasti tik pasikėsimo išžaginti normą.¹⁸ Nusikaltimo sudėtis nėra tinkamai atskleista ir nėra visiškai aiški, tačiau tai buvo pirmosios seksualinės prievartos sampratos užuomazgos mūsų teisėje.

Seksualinei prievartai nedaug dėmesio buvo skiriama ir vėlesniuose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės dokumentuose. Tiek XV a. Magdeburgo teisėje, tiek Lietuvos statutuose seksualinės sampratos raida Lietuvoje vystėsi panašiai kaip ir ankstesniame skyriuje aptartuose dokumentuose. Seksualinės prievartos objektu buvo laikoma tik moteris, o seksualine prievarta pripažįstami tik natūralūs lytiniai santykiai. Vaikas ilgą laiką nebuvo pripažįstamas seksualinės prievartos nukentėjusiuoju.¹⁹

Rusijos Baudžiamasis statutai, pakeitęs caro valdžios panaikintą trečiąjį Lietuvos statutą buvo įteisintas 1903 m. Lyginant su prieš tai galiojusiais teisės aktais, seksualinių santykių reglamentavimo aspektu tai buvo labai pažangus įstatymas. Baudžiamasis statutai labai svarbus tuo, jog jį galime laikyti seksualinės prievartos prieš vaikus reglamentavimo pradžia Lietuvoje.²⁰ Statutai numatė atsakomybę ne tik už išžaginimą, vyro seksualinį prievartavimą kito vyro analiniu būdu, bet ir už lytinį santykiavimą su asmeniu, neturinčiu 14 metų amžiaus. Buvo numatyta

¹⁷ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 44.

¹⁸ Pakarklis P. Senasis prūsų teisyne. – Čikaga: Čikagos Lietuvių literatūros draugija, 1960. P. 10.

¹⁹ Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 232.

²⁰ Kavolis M., Bieleckinas S. Baudžiamasis statutai su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais. – Kaunas: D. Gutmano knygyne, 1934. P. 444.

atsakomybė už moters lytinį santykiavimą su berniukais iki 14 metų. Taigi nusikaltimo subjektu galėjo būti ne tik vyras, bet ir moteris (bent jau mažametystės atveju). Statute taip pat numatytas seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu.

Išžagavimo nusikaltimo sudėtyje reglamentuoti alternatyvūs objektyvieji požymiai: nukentėjusiosios nesutikimas ir fizinis smurtas. Išžaginimas pasireiškė lytiniu santykiavimu su 14-16 metų nepilnamete be jos sutikimo, arba, nors ir jai sutinkant, bet „panaudojant piktam“ jos nekaltybę.²¹ Baudžiamasis statutas saugojo lytiškai nesubrendusio asmens seksualinį neliečiamumą. Baudžiamoji atsakomybė šiuo atveju nekildavo tik jei seksualiniai santykiai įvykdavo aukos iniciatyva, o partneris taip pat būdavo nepilnametis. Statute taip pat įtvirtintas ir bejėgiškos būklės požymis, kurio samprata sutampa ir su dabar galiojančio Baudžiamajo kodekso vartojama bejėgiškos būklės samprata, kuri bus analizuojama kituose skyriuose.²²

Lytinis santykiavimas su mergaite arba vaiku iki 14 metų buvo išskirtas kaip kvalifikuota veikos sudėtis. Atsakomybė kaltininkui tokiu atveju kildavo net ir nesuvokiant nukentėjusiojo amžiaus (skirtumas nuo dabar taikomos teismų praktikos). Kita kvalifikuota sudėtis, reglamentuota Baudžiamajame statute, santykiavimas su moterimi, panaudojant fizinį smurtą ar grasinant nužudyti, ar sunkiai sutrikdyti sveikatą jai ar jos šeimos nariams, jei toks grasinimas moteriai atrodė realus ir sukėlė įvykdymo baimę, taip pat santykiavimas su moterimi be sąmonės, jei sąmonę atėmė pats kaltininkas arba ji buvo atimta jo akivaizdoje.²³

Kaip jau minėjome, Baudžiamasis statutas numatė atsakomybę už vyrų tarpusavio seksualinius santykius. Nusikaltimą kvalifikuojantys požymiai – vyro lytinės aistros tenkinimas su nepilnamečiu vaikinui (14-16 metų), su vyru, esančiu bejėgiškoje būklėje. Kaip itin kvalifikuojantį požymį statutas numatė vyro santykiavimą su vaikinui, nesulaukusiu 14 metų amžiaus, taip pat su vyru, kuriuo rūpinasi ar kuris yra jo valdžioje, taip pat su vyru, kurio atžvilgiu buvo panaudotas smurtas ar grasinimai, ar kuriam buvo atimta sąmonė.²⁴

Baudžiamoji atsakomybė buvo numatyta ir už gašlavimą su vaiku ar mergaite iki 14 metų amžiaus, su asmeniu nuo 14 iki 16 metų amžiaus, be jo sutikimo, arba su sutikimu, bet „panaudojant piktam“ jo nekaltybę.²⁵ Galime teigti, jog gašlavimo samprata Baudžiamajame statute atitinka dabartinio Baudžiamajo kodekso įtvirtintą požymį „lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu“. Statuto komentare teigiama, jog „*gašlavimas nėra lytinio bendravimo aktas*

²¹ Kavolis M., Bieleckinas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934. P. 445.

²² Ten pat. P. 449.

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat. P. 444.

²⁵ Ten pat.

tiesiogine prasme. Tai yra kaip tik tas lytiško „saldumo“ pajautimas..., pasiektas nepadoriu elgesiu su kitu kitokios arba tos pačios lyties asmeniu, įžeidžiant to asmens lyties organų neliečiamybę.“²⁶

Galima teigti, jog ilgą laiką Lietuvoje galiojęs Baudžiamasis statutas, buvo labai pažangus seksualinės prievartos sampratos prasme. Šis aktas, išplėsdamas seksualinių veikų ratą, nukentėjusiųjų ratą bei atsakomybės subjektus puikiai atitiko visuomenės narių apsaugą nuo seksualinės prievartos.

1940 metais prijungus Lietuvą prie Sovietų Sąjungos įsigaliojo sovietiniai baudžiamieji įstatymai. Lietuvoje 1961 metais įsigaliojo naujas Baudžiamasis kodeksas, kuris buvo priimtas remiantis Sovietų Sąjungos baudžiamuoju kodeksu. Jame numatyti tokie seksualiniai nusikaltimai kaip išžaginimas, prispyrimas moteris lytiškai santykiuoti, vyro lytinis santykiavimas su vyru, lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu ir tvirkinamieji veiksmai.²⁷

1961 m. Baudžiamasis kodeksas nenumatė skirtingų išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikalstamų veikų sudėčių. Lytinis santykiavimas išžaginime reiškė natūralų lytinį santykiavimą įvedant vyro varpą į moters makštį. Kitokie lytinės aistros tenkinimo būdai neįėjo į šios normos dispoziciją. Todėl 1968 m. liepos 30 d. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas priėmė nutarimą, kuriame pasakė, jog išžaginimui turi būti prilyginamas ir lytinės aistros tenkinimas kitomis formomis t. y. analiniu, oraliniu, inter femora būdu (lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu). Po šio išaiškinimo buvo baudžiami ir seksualinio prievartavimo veiksmai, nors tiesiogiai jie ir nebuvo įtvirtinti Baudžiamajame kodekse.

Senajame Baudžiamajame įstatyme išžaginimo nukentėjusiąją galėjo būti tik moteris ar mergaitė, o atsakomybės subjektu tik vyras. Kodekse numatytas lytinis santykiavimas su lytiškai nesubrendusiu asmeniu. 18 metų asmenys buvo laikomi lytiškai subrendusiais, o nesulaukę 14 metų – nesubrendusiais. Asmenų nuo 14 iki 18 metų lytinis subrendimas ar nesubrendimas buvo nustatomas remiantis teismo medicinos ekspertizės išvada.²⁸ Tvirkinamųjų veiksmų atlikimas su asmeniu iki 16 metų taip pat užtraukė baudžiamąją atsakomybę. Tačiau į tvirkinamųjų veiksmų sampratą įėjo ir tokie veiksmai, kurie dabar traktuojami kaip, pavyzdžiui, lytinės aistros tenkinimu kitokio fizinio sąlyčio būdu. Todėl 2000 metais priėmus naują Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą „tvirkinamaisiais veiksmais“ buvo pripažinti tik mažiau pavojingi veiksmai, nuo kurių saugomi tik mažamečiai asmenys. Kaip atskirą nusikalstamą veiką įstatymų leidėjas 1961 metų Baudžiamajame įstatyme išskyrė vyro santykiavimą su vyru. Buvo baudžiami tiek savanoriški, tiek

²⁶ Kavolis M., Bieleckinas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934. P. 444.

²⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d.) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 22-553.

²⁸ Bieliūns E., Čepas A., Ignotas M. ir kt. Lietuvos TSR baudžiamąjo kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1989. P.215.

prievartiniai vyrų seksualiniai santykiai.²⁹ Dabar galiojančiame įstatyme savanoriški vyrų seksualiniai santykiai nėra laikomi nusikalstama veika. Naujajame kodekse, kur yra išskirtos atskiros išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėty, abiejų nusikalstamų veikų nukentėjusiuoju gali būti ir vyras.

Apibendrinant galima pasakyti, kad įstatymų leidėjas nuėjo ilgą kelią iki to, kad seksualinė prievarta būtų suprantama taip, kaip mes šiandien ją suprantame ir, kad visuomenė būtų kuo labiau apsaugota nuo seksualinės prievartos. Tuo tikslu naujasis 2000 m. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas pakeitė seksualinių nusikaltimų dispozicijas, įtvirtino naujas nusikalstamas veikas, praplėtė seksualinės prievartos sąvoką, išplėtė atsakomybės subjektų ratą, įtraukiant ir juridinį asmenį. Tačiau Baudžiamajame kodekse įtvirtinta apsauga nuo seksualinės prievartos (ypač prieš vaikus) yra nuolat peržiūrima ir ieškoma būdų kaip tą apsaugą tobulinti, atsižvelgiant į besikeičiančią aplinką ir tarptautinius įsipareigojimus.

Taigi seksualinės prievartos supratimas labai skyrėsi įvairiais istorijos laikotarpiais: nuo skirtingų lyčių suaugusių asmenų prievartinio natūralaus lytinio santykiavimo iki prievartinio seksualinių poreikių tenkinimo įvairiomis formomis ir būdais, kur objektu gali būti įvairaus amžiaus ir lyties asmuo, o subjektu pripažįstamas ne tik vyras ar moteris, bet ir juridinis asmuo (seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais).

1.3. Seksualinė prievarta prieš vaikus tarptautinėje teisėje bei šiuolaikinė seksualinės prievartos prieš vaikus samprata

Seksualinės prievartos prieš vaikus šiuolaikinei sampratai didelę įtaką turėjo tarptautinės bendruomenės susirūpinimas vaiko teisėmis bei įvairių tarptautinių vaiko teisių apsaugą garantuojančių dokumentų priėmimas. Vienas iš tokių dokumentų yra Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, kurios 19 straipsnyje yra įtvirtinta kiekvienos valstybės dalyvės pareiga imtis visų reikiamų teisinių, administracinių, socialinių ir švietimo priemonių, siekiant apginti vaiką nuo įvairiausio pobūdžio fizinio ar psichologinio smurto, įžeidimo ar piktnaudžiavimo, priežiūros nebuvimo ar nerūpestingo elgesio, grubaus elgesio ar išnaudojimo, įskaitant ir seksualinį piktnaudžiavimą. Išnaudojimas šio straipsnio kontekste apima visas priešiško elgesio rūšis: fizinį ir psichologinį smurtą, prievartą, žiaurius seksualinės prievartos išpuolius ir bet kokius kitokius seksualinius veiksmus, jei taip elgiamasi su vaikais, laikomais nesubrendusiais, arba su jaunesniais

²⁹ Bieliūns E., Čepas A., Ignotas M. ir kt. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1989. P. 216.

asmenimis nei tam tikro nustatyto amžiaus, nuo kurio galimas sutikimas turėti lytinius santykius.³⁰ Šioje konvencijose tik trumpai paminėta seksualinės prievartos prieš vaikus problema. Lietuva, prisijungdama prie šios konvencijos 1992 m., o 1995 m. ją ratifikuodama be jokių išlygų, pripažino, jog vaiko, jo teisių ir teisėtų interesų apsauga yra vienas svarbiausių uždavinių, keliamų mūsų valstybei ir visuomenei.³¹

Vėliau buvo priimami tarptautiniai dokumentai, skirti vien vaikų apsaugai nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo: 2000 m. gegužės 25 d. Jungtinių Tautų Organizacijos Vaiko teisių konvencija buvo papildyta fakultatyviniu protokolu „Dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos“, 2001 m. spalio 31 d. buvo priimta Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec (2001) 16 „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo“, 2003 m. gruodžio 22 d. priimtas Tarybos pamatinis sprendimas 2004/68/TVR „Dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija“, kuri vėliau pakeitė 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencija „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (ETS Nr. 201)“. Visuose šiuose dokumentuose reglamentuojama vaikų apsauga nuo seksualinio išnaudojimo, kuri apima tiek vaikų apsaugą nuo seksualinės prievartos, tiek jų apsaugą nuo įtraukimo į pornografiją, prostituciją ir pan.

Šie dokumentai ragina valstybes skirti kuo daugiau dėmesio vaikų apsaugai nuo seksualinės prievartos ir išnaudojimo, griežtinti atsakomybę už tokių veikų padarymą, nustatyti platesnį šių nusikalstamų veikų subjektų ratą. Atsižvelgiant į tarptautinius įsipareigojimus, Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas buvo papildytas naujomis veikomis, kuriomis kėsiamasi į vaikų seksualinę nepriklausomybę ir neliečiamumą, taip pat keičiamos sankcijos, numatomi nauji atsakomybės subjektai.

Seksualinės prievartos samprata pateikta tik 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencijoje „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos“. Čia ji apibrėžiama kaip lytinis santykiavimas su vaiku, pagal atitinkamas nacionalinės teisės nuostatas nesulaukusių amžiaus, nuo kurio jis gali duoti sutikimą lytiškai santykiauti bei lytinis santykiavimas su vaiku, kai naudojama prievarta, jėga ar grasinimai, arba piktnaudžiaujama pripažintu pasitikėjimu, valdžia ar įtaka vaikui, įskaitant šeimoje, arba naudojamosi itin pažeidžiama vaiko padėtimi, ypač dėl jo psichinės ar fizinės negalios ar priklausomumo.³²

Šiame darbe naudosime seksualinės prievartos sampratą, kuri apima daugiau seksualinės prievartos padarymo būdų nei siūloma 2007 m. spalio 25 d. Europos Tarybos konvencijoje „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos“, kadangi, mūsų manymu,

³⁰ Hodgkin R., Newell P. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas. – Vilnius: Efrata, 2002. P. 179-181.

³¹ A. Drakšienė. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje // Teisė.2005, Nr. 54. P. 59.

³² Europos Tarybos konvencija „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (ETS Nr. 201)“. Lanzarotė, 2007.X.25.

tokia samprata būtų tikslesnė. Seksualinę prievartą prieš vaiką apibrėšime kaip lytinį santykiavimą su vaiku panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti, panaudojant kitokią psichinę prievartą, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle, pasinaudojant priklausomumu, pasiūlant, pažadant suteikti ar suteikiant pinigų ar kitokios formos atlygį vaikui, pasinaudojant turima valdžia. Pažymėtina, kad lytinis santykiavimas šiame darbe bus suprantamas ne tik kaip natūralus lytinis aktas, tačiau ir kaip seksualinių poreikių tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu.

2. VAIKŲ SEKSUALINĖS NELIEČIAMYBĖS IR NEPRIKLAUSOMUMO BAUDŽIAMOJI TEISINĖ APSAUGA

Visos valstybės pripažįsta, jog seksualinė prievarta prieš vaikus yra viena pavojingiausių veikų, kuri ypatingai žaloja jauno žmogaus psichinę bei fizinę sveikatą ir kurios padaryta žala išlieka visam gyvenimui. Be to, empirinės literatūros apžvalgos rodo, jog maždaug dviem iš trijų seksualinę prievartą patyrusių vaikų gresia kartotinė prievarta.³³ Nuolatinės grėsmės ir nestabilumo sąlygos sutrikdo normalią asmenybės ir socialinę raidą, tokie vaikai tampa labiau pažeidžiami, sunkiau prisitaiko mokykloje ir lengviau pasiduoda asocialių grupių įtakai. Yra nustatyta, jog seksualinę prievartą vaikystėje patyrusiems asmenims net ir po 20 – 30 metų gali išsivystyti įvairios psichikos ligos, jie privalo būti stebimi kaip savižudybės rizikos asmenys.³⁴ Taip pat nustatytas ryšys tarp vaikystėje patirto seksualinio išnaudojimo ir nusikalstamumo – žmonės patyrę seksualinę prievartą vaikystėje dažnai patys tampa smurtautojais.³⁵ Atsižvelgiant į itin žalingą seksualinės prievartos poveikį besiformuojančiai asmenybei, reikalingos atitinkamos apsaugos priemonės nuo tokios prievartos.

Nors šis darbas yra daugiau skirtas aptarti teisinius nusikalstamų veikų, pažeidžiančių vaikų teisę į seksualinę neliečiamybę, požymius, tačiau, siekiant išsiaiškinti šios prievartos paplitimo mastą ir tokios prievartos atpažinimo problemas, svarbu apžvelgti ir kriminologų bei psichologų pastebėjimus kalbant apie seksualinę prievartą prieš vaikus.

Nuolat yra atliekami įvairūs tyrimai, siekiant išsiaiškinti seksualinės prievartos prieš vaikus paplitimo mastą, tačiau jie nėra visiškai tikslūs ir neatspindi realios situacijos šalyje. Dar 2004 metų Respublikinės Universitetinės ligoninės Vaiko raidos centras atlikto tyrimo „Paauglio požiūris į seksualumą ir seksualinę prievartą“ duomenimis, 31 procentas apklaustų moksleivių teigė vaikystėje ar paauglystėje patyrę seksualinę prievartą, 47 procentai apklaustųjų nurodė, kad seksualinę prievartą dažniausiai naudojo vyrai, net 35 procentai sakė, kad skriaudėjas buvo gerai pažįstamas asmuo, tačiau ne šeimos narys. Tais metais tvirkinamųjų veiksmų aukomis tapo 55 vaikai, dauguma iš jų buvo jaunesni nei 14 metų (91 procentas).³⁶ Nors šioje apžvalgoje pateikti

³³ Classen C., Palesh O., Aggarwall R. Sexual revictimization: a review of the empirical literature. *Trauma violence abuse*. 2005. P. 103.

³⁴ Draucker C. B., Martsof D. *Counselling survivors of childhood sexual abuse*. Second edition. London, 2006. P. 125-126.

³⁵ Lindsay W.R., Law J., Quinn K. A comparison of physical and sexual abuse: histories of sexual and non-sexual offenders with intellectual disability. 2000 // http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V7N-43KGW1C-81&_cdi=5847&_user=1075449&_pii=S0145213401002514&_origin=gateway&_coverDate=07%2F31%2F2001&_sk=999749992&view=c&wchp=dGLzVzb-zSkWA&md5=3b8a95fb7ccbd6f33ed01c964b287b0f&ie=/sdarticle.pdf, prisijungimo laikas: 2011-03-03.

³⁶ Uscila R. *Viktimologijos pagrindai*. –Vilnius: Mokslo aidai, 2005. P. 51.

duomenys ir nėra pakankamai išsamūs, tačiau jų pakanka pagrįsti, jog seksualinės prievartos prieš vaikus problemai mūsų šalyje skiriama per mažai dėmesio.

Pastarųjų metų oficialioji Lietuvos teismų statistika rodo, jog kasmet, nors ir nežymiai, daugėja bylų, kuriose nuo seksualinės prievartos nukenčia vaikai.³⁷ Visame pasaulyje pastebima tendencija, jog seksualinės prievartos prieš vaikus atvejų daugėja: Australijoje su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais dirbantys darbuotojai pastebėjo, jog tokių atvejų žymiai daugėti pradėjo 2002 metais: į centrą atsiunčiamų vaikų skaičius išaugo daugiau nei penkis kartus.³⁸ Panašiu laikotarpiu ir Lietuvos specialistai pradėjo kalbėti apie tendencingai didėjantį seksualinę prievartą patyrusių vaikų skaičių.³⁹

Kaip jau minėjome, niekas nekvestionuoja vaiko apsaugos nuo seksualinės prievartos būtinybės. Vienas iš būdų, kuriais valstybė saugo ir gina vaiką nuo seksualinės prievartos yra atsakomybės numatymas Baudžiamajame įstatyme. Jis saugo suaugusio žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvę bei vaikų seksualinį nepriklausomumą ir neliečiamybę.

Seksualinio apsisprendimo laisvė – tai kiekvieno suaugusio žmogaus laisvė pasirinkti seksualinius partnerius, seksualinių poreikių tenkinimo būdus. Seksualinio apsisprendimo laisvė – tai saugumas nuo bet kokios prievartos seksualiniame bendravime.⁴⁰ Niekas negali būti verčiamas prievarta tenkinti kito žmogaus seksualinių poreikių.

Seksualinė neliečiamybė – tai vaiko saugumas nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio, galinčio pakenkti jo normaliam psichiniam ir fiziniam vystymuisi.⁴¹ Bet kokie seksualiniai santykiai su vaikais, nesulaukusiais tam tikro amžiaus, yra griežtai draudžiami. Įvairiose valstybėse seksualinės neliečiamybės amžius svyruoja nuo 12 iki 18 metų.⁴²

Seksualinis nepriklausomumas – tai vaiko apsauga nuo seksualinės prievartos. Laikoma, jog net vaikui sulaukus tam tikro amžiaus, kai jis gali suprasti seksualinių santykių pobūdį ir reikšmę bei pasekmes, vis dar reikalinga didesnė apsauga nuo seksualinės prievartos, kadangi toks vaikas vis tiek dar nėra tinkamai subrendęs seksualiniams santykiams, todėl net jei tokie santykiai įvyksta vaikui sutikus, kaskart reikia vertinti, ar tas sutikimas duotas tikrai suvokiant visas aplinkybes ar dėl kažkokio poveikio vaikui.

³⁷ Teismų statistika // <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

³⁸ Sandfort Th. *Childhood sexuality: normal sexual behavior and development*. – New York: Routledge, 2001.

³⁹ Blažys V. Darbo su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais patirtis Vaiko raidos centro psichiatrijos skyriuje. Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo. Vilnius, 2000. P.31.

⁴⁰ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Hodgkin R., Newell P. *Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas*. – Vilnius: Efrata, 2002. P. 349.

Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas seksualinį vaikų nepriklausomumą ir neliečiamumą saugo įstatymo normomis, kuriose seksualinė prievarta prieš vaikus sudaro kvalifikuotas nusikalstamų veikų sudėtis arba yra išskiriamos atskiros seksualinės prievartos prieš vaikus nusikalstamos veikos: Baudžiamojo kodekso 149, 150 ir 151 straipsniuose numatyti nusikaltimai, atlikti nepilnamečio ar mažamečio asmens atžvilgiu, sudaro kvalifikuotas nusikalstamų veikų sudėtis ir užtraukia griežtesnę baudžiamąją atsakomybę. Tuo tarpu Baudžiamojo kodekso 151¹ ir 153 straipsniai yra savarankiškos nusikalstamos veikos.

2.1. Seksualinės neliečiamybės amžius

Visišką seksualinio apsisprendimo laisvę asmuo įgyja tik sulaukęs tam tikro amžiaus. Manytume, jog tik suaugęs žmogus (sulaukęs 18 metų amžiaus, kai jis nebelaikoma vaiku) gali turėti visišką apsisprendimo laisvę. Iki 18 metų galima kalbėti apie vaiko teisę į seksualinę neliečiamybę ir nepriklausomumą. Preziumuojama, jog asmuo iki tam tikro amžiaus yra seksualiai neliečiamas, nes jis nėra pakankamai subrendęs lytiniams santykiams ir negali tinkamai suvokti jų esmės. Kai kur Jungtinėse Valstijose bet koks seksualinis kontaktas su nepilnamečiu iki 18 metų amžiaus yra griežtai baudžiamas. Europos šalyse į tai žiūrima atlaidžiau.⁴³ 1860 metais Didžiojoje Britanijoje su vaikais galima buvo santykiauti nuo 12 metų amžiaus, tačiau kilus visuomenės pasipiktinimui dėl tokio vaikų išnaudojimo po daugiau nei dvidešimties metų ši riba buvo pakelta iki 16 metų.⁴⁴ Lietuvoje galioję ankstesni baudžiamieji įstatymai numatė, jog asmuo seksualiai neliečiamas iki kol jam sukaks 14 metų, o lytiniai santykiai su asmenimis nuo 14 iki 18 metų amžiaus buvo vertinami atsižvelgiant į lytinį asmens subrendimą.⁴⁵ Jei teismo medicininė ekspertizė patvirtindavo, jog asmuo nebuvo lytiškai subrendęs, tai net savanoriški santykiai su tokiu asmeniu jo partneriui galėjo užtraukti baudžiamąją atsakomybę. Jei abu paaugliai buvo sulaukę 16 metų amžiaus ir santykiavo savanoriškai, tačiau abu buvo lytiškai nesubrendę, tai abu ir buvo traukiami baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau santykiai tarp paauglių, nesulaukusių 16 metų amžiaus, net jei vienas iš jų būdavo lytiškai nesubrendęs, nebuvo baudžiami.⁴⁶

Iki 2010 metų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso pakeitimo buvo galima nedviprasmiškai teigti, kad seksualinės neliečiamybės amžius Lietuvoje buvo 14 metų.⁴⁷ Vaikai, kuriems suėjo 14 metų, nebuvo saugomi nuo seksualinio suviliojimo. Tokio asmens sutikimas

⁴³ Larsson I. Child sexuality and sexual behavior. Expert report. 2001.

⁴⁴ Karmaza E. Vaikų seksualinis elgesys: norma ir sutrikimas. Vilnius, 2004. P. 33.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d. // Valstybės žinios. 2000, Nr. 22-553.

⁴⁶ Bieliūns E., Čepas A., Igotas M. ir kt. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1989. P.215.

⁴⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151 (1), 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. XI-989//Valstybės žinios. 2010-07-20, Nr. 86-4540.

apsaugojo jo seksualinį partnerį nuo baudžiamosios atsakomybės, išskyrus atvejus, kai asmuo dėl psichinės ligos, socialinės brandos ar protinio vystymosi atsilikimo nesuvokia arba ne visai suvokia su juo atliekamų veiksmų pobūdžio ar esmės (yra bejėgiškumo būklėje). Tačiau net ir esant įstatyme įtvirtintai neliečiamybės amžiaus ribai, teismų praktikoje buvo numatyta išimčių galimybė, pavyzdžiui, jei lytiniai santykiai įvyko mažamečio iniciatyva ar jam sutinkant ir specialistai pateikia išvadas, jog toks vaikas suprato savo elgesį ir norėjo taip elgtis, nebuvo verčiamas ir pan., tai tokie santykiai gali būti įvertinti tik kaip mažamečio asmens tvirkinimas. Tačiau tokiam teismų vertinimui sunku pritarti. Autorės nuomone, jei mažametis laikomas pakankamai subrendęs ir jo sutikimas seksualiniams santykiams laikomas savanorišku, tai kalbėti apie tokio mažamečio tvirkinimą nevertėtų.

Vis dėlto tokie santykiai dažniausiai vertinami kaip lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle.⁴⁸ Toks mažamečio asmens sutikimas teismų yra vertinamas ne kaip realus mažamečio noras turėti lytinius santykius, bet kaip nesutikimo neišreiškimas būtent dėl amžiaus tarpsnio ir individualių psichologinių savybių.⁴⁹

Siekiant išvengti subjektyvaus vertinimo vaidmens, kuomet vertinamas tam tikro amžiaus nesulaukusio asmens psichinis ar fizinis išsivystymas bei kitos aplinkybės, kai kurie autoriai siūlė seksualinio neliečiamumo amžiaus ribą sumažinti iki 12 - 13 metų amžiaus⁵⁰ t. y. numatyti baudžiamąją atsakomybę už bet kokius seksualinius santykius su tokiu asmeniu, nevertinant jo subrendimo ir duoto sutikimo.

Kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose yra numatyta, jog bet kokie santykiai su asmenimis iki tam tikro amžiaus pripažįstami išžaginimu arba seksualiniu prievartavimu. Pagal Jungtinių Valstijų įstatymus (pvz. Ohajo valstijoje) ir Anglijos teisę išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu pripažįstami net ir savanoriški santykiai su asmeniu, nesulaukusiu 13 metų.⁵¹ Tokios aiškios normos įtvirtinimas, autorės nuomone, yra teigiamas įstatymų leidėjo žingsnis, kadangi šiuo atveju kitos aplinkybės tampa nesvarbios (partnerio amžius, nukentėjusiojo subrendimas, sutikimas ir pan.). Šiuo atveju svarbus tik nukentėjusiojo amžius.⁵²

⁴⁸ Teismų praktikoje lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusio asmens - būkle pripažįstamas tuomet, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaužti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau kita vertus, nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiuoti ar lytinei aistrai tenkinti gaunamas dėl prižasčių, susijusių su nukentėjusio asmens fizine ar psichine būkle (dėl asmens nebrandumo).

⁴⁹ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-233-317//210.

⁵⁰ A. Abramavičius, G. Švedas. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66(1). P.12.

⁵¹ Hogan. B., Smith J.C. Criminal law. - London: Butterworths, 1992. P. 462.

⁵² Khan A. Comment Sexual Offences Act 2003. 2004 //http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml68&div=43&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults; prisijungimo laikas: 2011-03-03.

Jungtinių Tautų Vaiko teisių komitetas ragina visas valstybes nustatyti savo įstatymuose tikslų amžių, nuo kada vaikai gali apsispręsti turėti seksualinius santykius, tačiau tą amžiaus ribą siūlo pasirinkti kuo didesnę, artimą konvencijoje numatyta vaiko sampratai (18 m.).⁵³ Didinant seksualinės neliečiamybės amžiaus ribą siekiama ne reglamentuoti vaikų seksualinį gyvenimą, o kovoti su seksualine prievarta ir išnaudojimu.⁵⁴ Tai pabrėžė ir Anglijos Lordų rūmai, komentuodami seksualinių nusikaltimų aktą. Jų teigimu, labai svarbu atskirti prievartą nuo jaunų žmonių seksualinio gyvenimo.⁵⁵ Europos Sąjungos valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose įtvirtinta baudžiamosios atsakomybės už neprievartinius seksualinius santykius amžiaus riba dažniausiai yra 15 - 16 metų (pavyzdžiui, Danijoje, Švedijoje, Prancūzijoje, Lenkijoje - 15 metų, Latvijoje, Olandijoje - 16 metų). Rusijos Federacijos baudžiamajame kodekse seksualinės neliečiamybės amžius siekia 16 metų.⁵⁶

Lietuvoje nuo 2005 metų Seime pradėta kalbėti apie tai, jog reikia padidinti seksualinės neliečiamybės amžiaus ribą iki 16 metų.⁵⁷ Tačiau buvo pastebėta, kad toks reguliavimas iš esmės problemos neišspręstų, t.y. tik pakėlus seksualinės neliečiamybės amžių, bet nekeičiant pačios straipsnio dispozicijos, praktikoje gali kilti nemažai problemų. Vienas iš šios problemos sprendimo būdų buvo siūlymas pasekti Vokietijos baudžiamojo kodekso nuostatų pavyzdžiu ir įtvirtinti kelerių metų amžiaus skirtumą tarp asmens, kuris gali būti laikomas nusikalstamos veikos subjektu, minimalios amžiaus ribos (pavyzdžiui, aštuoniolika metų), ir asmens, kuris gali būti laikomas nukentėjusiuoju nuo šios nusikalstamos veikos, maksimalios amžiaus ribos (penkiolika metų). Kitas pasiūlytas būdas - įtvirtinti nuostatą, kad atsakomybė nusikalstamos veikos subjektams nuo 16 iki 18 metų būtų taikoma tik tuo atveju, jeigu būtų gautas nukentėjusiojo asmens skundas ar jo teisėto atstovo pareiškimas, ar prokuroro reikalavimas.⁵⁸ Taip tarsi buvo siūloma apsaugoti nepilnamečius asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės, kai jo partneris yra panašaus amžiaus nepilnametis.

Buvo išsakyta ir kita nuomonė, jog apskritai nėra pagrindo kriminalizuoti neprievartinį lytinį santykiavimą su asmeniu nuo 14 iki 16 metų amžiaus. Teigiama, kad lytinis santykiavimas ar kitoks

⁵³ Hodgkin R., Newell P. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas. – Vilnius: Efrata, 2002. P. 349.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ House of Lords. Prosecuting Children under s. 5 of the Sexual Offences Act 2003. 2008 // [http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml72&div=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_t ab=srchresults&terms=\(Prosecuting AND Children AND under AND s. AND 5 AND of AND the AND Sexual AND Offences\)&type=matchall](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml72&div=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_t ab=srchresults&terms=(Prosecuting AND Children AND under AND s. AND 5 AND of AND the AND Sexual AND Offences)&type=matchall); prisijungimo laikas: 2011-03-04.

⁵⁶ Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas // <http://legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2011-03-07.

⁵⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projektas. Nr. XP-221. 2005-01-25 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=249271; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei kodekso papildymo 151(2) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-943. 2009-07-23 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349788; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

lytinės aistros tenkinimas su jaunesniu nei 16 metų asmeniu ne prieš jo valią (nesant išžaginimo ir seksualinio prievartavimo požymio) reiškia ne tik tai, kad jaunesnis nei 16 metų asmuo sutikimą lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą yra išreiškęs akivaizdžiai, bet ir suvokia lytinio santykiavimo ir kitokio lytinės aistros tenkinimo prasmę ir reikšmę, todėl nėra pagrindo teigti, kad vadinamasis „neprievartinis“ lytinis santykiavimas yra pavojingas jaunesnio nei 16 metų asmens neliečiamumui.⁵⁹

Taip po ilgų diskusijų buvo priimtas Baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas, kuris numato pilnamečio asmens baudžiamąją atsakomybę už savanorišką seksualinį santykiavimą su jaunesniu nei 16 metų asmeniu.⁶⁰

2010 m. įsigaliojusi Baudžiamojo įstatymo norma, kuri numato atsakomybę pilnamečiam asmeniui už seksualinius santykius su asmeniu nesulaukusi 16 metų amžiaus, gali sukelti nemažai problemų. Šia norma vaiką iki 16 metų stengiamasi apsaugoti nuo ankstyvo įtraukimo į seksualinį gyvenimą, tačiau atsakomybės subjektas šiuo atveju yra tik pilnametystės sulaukęs asmuo. Tai reiškia, jog nepilnamečių tarpusavio seksualiniai santykiai abiejų sutikimu nėra nusikalstama veika, tačiau santykiai tarp 15 ir 18 metų asmenų abipusiu sutikimu yra draudžiami.

Viena vertus, šiuo pakeitimu šalis siekė įgyvendinti tarptautinių teisės aktų nuostatas, kuriose raginama seksualinės neliečiamybės amžių didinti. Antra vertus, negalima nepritari nuomonei, kad nepilnametis nuo 14 iki 16 metų amžiaus yra pakankamai subrendęs, kad suvoktų neprievartinio lytinio santykiavimo prasmę ir reikšmę, todėl neprievartinio lytinio santykiavimo pavojingumas jaunesnio nei 16 metų asmens neliečiamumui kvestionuotinas. Autorės nuomone, toks pakeitimas įvedė daugiau diskusijų ir teorinės painiavos nustatant vaiko seksualinės neliečiamybės amžių Lietuvoje nei praktinės reikšmės ginant vaikus nuo seksualinės prievartos.

Atsižvelgiant į Baudžiamojo kodekso reglamentavimą bei į teismų praktiką, darytina išvada, jog visišką seksualinę neliečiamybę Lietuvoje turi vaikai iki 14 metų. Kitais atvejais veikos baudžiamumas priklauso nuo nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio santykių, amžiaus skirtumo ir sutikimo buvimo ar nebuvimo.

⁵⁹ Sveikatos reikalų komiteto išvada Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(2) straipsniu įstatymo projektui. Nr. XIP-943. 2009-12-03 //

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=359734; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

⁶⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4540.

2.2. Seksualinio pobūdžio veiksmai prieš vaiką, kaip veikia ir šių veiksmų formos bei padarymo būdai Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse

Toliau darbe bus nagrinėjami seksualinio pobūdžio veiksmai prieš vaiką, kaip veikia ir šių veiksmų formos bei padarymo būdai Baudžiamajame kodekse.

Lingvistine prasme, seksualinė prievarta yra lyčių santykiavimas, panaudojant jėgą ar kitu būdu verčiant tai daryti.⁶¹ Todėl įstatymų leidėjas numatė kaip gali pasireikšti lyčių santykiavimas ir koku būdu gali pasireikšti naudojama prievarta.

Baudžiamoji atsakomybė už seksualinio pobūdžio veiksmus prieš vaiką kils tada, kai padaryta veikia atitiks kurio nors straipsnio, saugančio vaiko seksualinę neliečiamybę ir (ar) nepriklausomumą, dispozicijoje numatytus požymius, t.y. kai bus atliktas:

- natūralus lytinis aktas;
- lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu;
- kitoks lytinės aistros tenkinimas;
- tvirkinamieji veiksmai (šiuo atveju atsakomybė įstatyme numatyta tik tuomet, kai šie veiksmai bus atlikti mažamečio asmens atžvilgiu).

Baudžiamasis kodeksas numato, kad seksualinių poreikių tenkinimas, užtraukiantis baudžiamąją atsakomybę, yra atliekamas vienu iš šių būdų, t.y.:

- panaudojant fizinį smurtą;
- grasinant panaudoti fizinį smurtą arba panaudojant kitokią psichinę prievartą;
- kitaip atimant galimybę priešintis;
- pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle;
- pasinaudojant priklausomumu;
- pasiūlant, pažadant suteikti ar suteikiant pinigų ar kitos formos atlygį.

Tiek seksualinio pobūdžio (prieš vaikus) veiksmų formų, tiek jų padarymo būdų sąrašas Baudžiamajame kodekse yra baigtinis. Tai reiškia, jog už kitokio pobūdžio veiksmus baudžiamoji atsakomybė Lietuvoje nėra numatyta. Tiesa, pats Baudžiamasis kodeksas neatskleidžia šių sąvokų prasmės. Aiškindami, ką reiškia kiekviena iš įstatyme numatytų seksualinės prievartos formų ir kaip derėtų suprasti šių veikų padarymo būdus, remsimės teisės doktrina ir teismų praktika.

Reikia pastebėti, jog Baudžiamasis kodeksas numato atsakomybę pilnamečiui asmeniui už seksualinius santykius su jaunesniu nei 16 metų amžiaus vaiku, kai nėra panaudojamas nei vienas iš būdų pasipriešinimui įveikti (kadangi toks sutikimas yra savanoriškas). Šios normos įvedimas

⁶¹ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas terminą „seksualinis“ prilygina terminui „lytinis“ ir sieja jį su lyčių santykiavimu, o žodį „prievarta“ su jėgos vartojimu ar vertimu kažką daryti.

Baudžiamajame kodekse, autorės nuomone, yra deklaratyvus ir gali turėti daugiau prevencinę reikšmę – pilnamečiai asmenys, rinkdamiesi seksualinius partnerius dažniau susimąstys apie jų amžių ir galinčią kilti baudžiamąją atsakomybę.

Toliau darbe detaliau nagrinėsime seksualinio pobūdžio veikslių formas, pateiksime jų sampratą, aptarsime problemas, susijusias su jų atribojimu.

2.2.1. Natūralus lytinis santykiavimas

Šiuo metu galiojančiame Baudžiamajame kodekse įstatymų leidėjas tokį nusikalstamos veikos požymį, kaip natūralus lytinis santykiavimas, numatė „Išžaginimo“ (149 str), „Privertimo lytiškai santykiauti“ (151 str.) bei „Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą“ (151¹str.) nusikalstamų veikų sudėtyse.⁶²

Lytinis santykiavimas yra medicininis terminas. Tiek seksologijoje, tiek ir baudžiamojoje teisėje, lytinis santykiavimas suprantamas kaip lytinės aistros tenkinimas tik natūraliu būdu, t. y. vaginalinis lytinis aktas tarp vyro ir moters, kai kontaktuojama vyro varpa ir moters vagina.⁶³

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, priimta 2004 m. gruodžio 30 d., lytinis santykiavimas apibrėžiamas kaip skirtingų lyčių asmenų, t.y. vyro ir moters lytinis aktas, įvedant vyro varpą į moters makštį. Taigi nusikalstama veika, numatyta Baudžiamojo kodekso 149 str. „Išžaginimas“ apima tik vyro ir moters lytinį santykiavimą. Kitos seksualinio santykiavimo formos lieka už šios sudėties ribų. Pavyzdžiui, vyro santykiavimas su vyru ar moters santykiavimas su moterimi jau patenka į kituose Baudžiamojo kodekso straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų sudėtis.

Priklausomai nuo seksualinės prievartos padarymo formų dabar galiojančiame Baudžiamajame kodekse numatytas ir skirtingas nusikalstamų veikų pavojingumas bei baudžiamumas. Labiausiai nesutariama dėl to, kad pagal naują Baudžiamąjį įstatymą lytinis santykiavimas oraliu ar analiniu būdu laikomas mažiau pavojinga veika už natūralų lytinį santykiavimą ir atitinkamai numatyta švelnesnė baudžiamoji atsakomybė.⁶⁴ Vieni teoretikai teigia, jog toks išskyrimas yra tinkamas, nes išžaginimas gali būti nepageidaujamo nėštumo priežastimi,

⁶² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas su pakeitimais ir papildymais iki 2010 m. gruodžio 2 d. // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 89-2741.

⁶³ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 179.

⁶⁴ Setting the boundaries: Reforming the law on sex offences // <http://lawbore.net/articles/setting-the-boundaries.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

taip pat natūralių lytinių santykių būdu galima užsikrėsti lytiškai plintančiomis ligomis. Tačiau oponentai argumentuoja, jog šie teiginiai nėra pakankami ir gali būti nuginkijami. Jie teigia, jog analizuojant tikimybę pastoti reikia paminėti, jog ne visos nukentėjusios tokią tikimybę turi dėl įvairių priežasčių: kontracepcijos vartojimo, lytinio nesubrendimo, menopauzės ir pan.⁶⁵ Be to, išžaginimo sudėties dispozicijos analizė leidžia daryti išvadą, jog nukentėjusiuoju gali būti ir vyras, kuriam apskritai biologiškai pastoti neįmanoma.

Autorės išanalizuoti teismų nuosprendžiai ir nutartys, kuriuose nuo seksualinės prievartos buvo nukentėję mažamečiai ar nepilnamečiai asmenys, leidžia daryti išvadą, jog teismai kvalifikuodami veikas kaip išžaginimą ar kaip seksualinį prievartavimą padarytą analiniu būdu ir skirdami bausmes, pripažįsta šių veikų didelį pavojingumą ir abiem atvejais skiria pakankamai griežtas bausmes.⁶⁶

Darbo autorės nuomone, natūralaus lytinio santykiavimo ir seksualinės aistros tenkinimo analiniu būdu atskyrimas pagal pavojingumo laipsnį nėra pagrįstas. Seksualinės aistros tenkinimas analiniu būdu, turėtų būti laikomas labiau žeminančiu nukentėjusį asmenį, žeidžiančiu jo garbę ir orumą, nes tokie santykiai visuomenėje apskritai dažnai laikomi tam tikra ištvirkimo forma ir nėra toleruojami net kai tai daroma abipusiu sutikimu.

Lyginant natūralų lytinį santykiavimą su seksualinės aistros tenkinimu oraliniu būdu, tenka pripažinti, jog šios veikos pagal savo pavojingumą negali prilygti viena kitai. Tačiau vertinant lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu reikia pastebėti, kad kartais toks būdas gali būti žymiai pavojingesnis ir labiau žalojantis asmenybę nei bet kuri kita lytinės aistros tenkinimo forma. Lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu apima labai daug seksualinio pasitenkinimo formų, todėl kiekviena iš jų turėtų būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju.

Vargu ar kas galėtų paprieštarauti, jog, pavyzdžiui, butelio įvedimas į makštį tenkinant lytinę aistrą yra labiau pavojinga veika negu natūralus lytinis santykiavimas. Juo labiau, kad tais atvejais, kai nukentėjusysis yra mažametis, teismų praktikoje gali kilti problemų kvalifikuojant nusikalstamas veikas būtent dėl mažamečio asmens suvokimo ypatumų. Pavyzdžiui, mažametė dėl savo nebrandumo ir mažametystės gali nesuvokti ar kaltininkas įvedė savo lyties organą, ar kokį kitą daiktą į jos lytinius organus. Tada kyla problema, kaip kvalifikuoti tokią veiką – ar kaip seksualinį prievartavimą, ar kaip išžaginimą. Teismai tokias veikas, kai iš bylos aplinkybių nėra visiškai aišku, koks daiktas buvo panaudotas seksualinei prievartai, veikas kvalifikuoja kaip seksualinį prievartavimą (kaltininko naudai).

⁶⁵ Temkin J. Rape and the legal process. Second edition. - Oxford: Oxford University Press, 2000. P. 61.

⁶⁶ Dažniausiai už mažamečio asmens išžaginimą skiriama apie 10 metų laisvės atėmimo, o už tokio asmens seksualinį prievartavimą analiniu būdu apie 8 metus laisvės atėmimo.

Atsižvelgiant į tai, jog analinis lytinės aistros tenkinimas bei lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu kartais gali būti pripažįstami pavojingesnėmis veikomis už išžaginimą, darytina išvada, jog išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikalstamų veikų išskyrimas į dvi atskiras veikas nebuvo būtinas priimant naują Baudžiamąjį kodeksą. Autorės nuomone, svarbiausia tinkamai įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju įvykdytą veiką ir tik tada spręsti apie jos pavojingumą ir paskirti tinkamą bausmę, o ne preziumuoti įstatyme, jog seksualinis prievartavimas yra mažiau pavojinga veika už išžaginimą.

2.2.2. Lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu, kitokio fizinio sąlyčio būdu

Lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu, kitokio fizinio sąlyčio būdu yra numatytas „seksualinio prievartavimo“ (150 str.) nusikalstamos veikos sudėtyje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose konstatavo“, jog lytinės aistros tenkinimas – skirtingų lyčių asmenų arba tos pačios lyties asmenų veiksmai, kai lytinė aistra tenkinama kitais būdais, negu numatyta Baudžiamojo kodekso 149 straipsnyje.⁶⁷ Teismas tokiais būdais laiko oralinį santykiavimą – įvedant vyro varpą nukentėjusiajam asmeniui (vyriui ar moteriai) į burną, analinį – įvedant vyro varpą nukentėjusiajam asmeniui (vyriui ar moteriai) į išeinamąją angą, ar santykiavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu – masturbuojant vyro ar moters lytinius organus, liečiant lytiniu organu kito žmogaus kūną ir pan.⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikti pavyzdžiai, kaip seksualinis prievartavimas gali būti atliktas kitokio fizinio sąlyčio būdu nėra baigtinis.

Kai lytinė aistra yra tenkinama oraliniu ar analiniu būdu, teismams problemų nekyla ir jie teisingai kvalifikuoja nusikalstamas veikas.⁶⁹

Kaip seksualinis prievartavimas kitokio fizinio sąlyčio būdu teismų praktikoje pripažįstamas lytinių organų dirginimas ranka, nurodymas masturbuoti lytinę varpą, varpos trynimasis nukentėjusiajam tarp kojų, nukentėjusiojo lytinių organų čiulpimas.⁷⁰

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Žr. Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. spalio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-359/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 11 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26/2008.

⁷⁰ Žr. Pvz., Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-557/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-138/2008.

Baudžiamojo kodekso komentare teigiama, jog lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu apima visas homoseksualaus, lesbietiško, sadistinio, mazochistinio seksualinio pasitenkinimo formas fiziškai kontaktuojant lytiniais organais, rankomis, liežuviu, kitomis kūno vietomis.⁷¹

Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008 metais nagrinėdamas bylą dėl seksualinio prievartavimo pripažino A.S. kaltu pagal Baudžiamojo kodekso 150 str. 3 d. už tai, kad šis, *panaudodamas fizinį smurtą prieš nepilnametę L. S., nutempė ją už plaukų iš kambario į tualetą patalpą, sudavė smūgius į akį bei nosį, parbloškė ant grindų, jėga prieš nukentėjusiosios valią numovė kelnes bei kelnaites ir tenkindamas savo lytinę aistrą kišo alaus butelį į nukentėjusiosios makštį - taip ją seksualiai prievartavo ir padarė nežymų sveikatos sutrikdymą.*⁷² Vienas kasatoriaus argumentų buvo tas, jog tokiais savo veiksmais jis siekė ižvesti ir pažeminti nukentėjusiąją už atsisakymą lytiškai santykiauti, o ne patenkinti lytinę aistrą. Nors vien tokie veiksmai kaip tempimas už plaukų, kelnų ir kelnaičių numovimas bei smūgių sudavimas negali būti vertinami kaip fizinio smurto panaudojimas siekiant tenkinti lytinę aistrą, pagrindinis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentas, pripažįstant tokią veiką seksualiniu prievartavimu buvo tas, jog kaltininkas prieš tai pasiūlė nukentėjusiajai lytiškai santykiauti, o šiai atsisakius, panaudojo fizinį smurtą ir įkišo nukentėjusiajai į makštį butelį, todėl teismas šiuos nusikalstamus veiksmus, pasireiškusius intervencija į nukentėjusiosios lytinius organus, įvertino kaip lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu, o ne fizinio skausmo sukėlimą ar nežymų sveikatos sutrikdymą. Siūlymas lytiškai santykiauti, teismo nuomone, patvirtino, kad nuteistasis buvo nusprendęs tenkinti savo lytinę aistrą.⁷³ Iš šio nuosprendžio darytina išvada, jog teismai labai atsakingai vertina bet kokius veiksmus susijusius su intervencija į nukentėjusiojo asmens lytinius organus.

2.2.3. Kitoks lytinės aistros tenkinimas

Baudžiamojo kodekso 151 str. ir 151¹ str. nėra požymio “kitokio fizinio sąlyčio būdu”, tačiau yra numatytas požymis “kitaip tenkino lytinę aistrą”. Manytume, jog šio požymio reikšmė yra kur kas platesnė. Kitoks lytinės aistros tenkinimas apima lytinės aistros tenkinimą oraliniu, analiniu, kitokio fizinio sąlyčio būdu. Kaip jau minėjome anksčiau, lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu apima visas homoseksualaus, lesbietiško, sadistinio, mazochistinio seksualinio pasitenkinimo formas fiziškai kontaktuojant lytiniais organais, rankomis, liežuviu, kitomis kūno

⁷¹ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 185.

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63/2008.

⁷³ Ten pat.

vietomis.⁷⁴ Manytume, jog šiam požymiui galima priskirti ir lytinės aistros tenkinimą kitokio nefizinio sąlyčio būdu.

Autorės nuomone, kitaip tenkinti lytinę aistrą galima ir bet koku seksualiniu elgesiu, kuris nebūtinai turi būti susijęs su fiziniu kontaktu. Analizuodami Baudžiamojo kodekso 151 str. numatytus nusikalstamos veikos požymius matome, kad kaltininkas gali versti nukentėjusį tenkinti ir kito asmens lytinę aistrą. Prie kitokio lytinės aistros tenkinimo galima būtų priskirti ir paprastus kasdienes veiksmus, kuriuos asmuo yra verčiamas atlikti kaltininko reikalavimu. Tai gali būti paprastas nusirenginėjimas ar prausimasis duše, pavyzdžiui, jei kaltininkas reikalauja, kad nukentėjusysis nusirenginėtų jo akivaizdoje, ar reikalauja praustis duše ir tuo pačiu metu stebėdamas masturbuojasi, manytume, jog tai atitinka požymį „kitaip tenkinti lytinę aistrą“. 151¹ straipsnio 2 dalyje numatytoje veikoje kitoks lytinės aistros tenkinimas gali pasireikšti anksčiau išvardytais veiksmais ir nenaudojant prievartos. Tačiau tuo atveju nukentėjusysis tenkina kaltininko seksualinius poreikius ne laisva valia. Jo sutikimas išgaunamas pažadant, pasiūlant jam už tai pinigų ar kitokios formos atlygį.

Kai nukentėjusysis yra nepilnametis, jo įvairių kūno vietų bučiavimas, glamonėjimas, lietimasis (išskyrus lytinius organus) gali būti vertinami pagal požymį „kitaip tenkinti lytinę aistrą“. Kai nukentėjusysis yra mažametis analogiški veiksmai bus vertinami kaip mažamečio asmens tvirkinimas.

Išanalizavus Baudžiamojo kodekso straipsnius, numatančius požymį „kitaip tenkinti lytinę aistrą“, manytume, jog jam reikėtų priskirti ne tik lytinės aistros tenkinimą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu, bet ir lytinės aistros tenkinimą kitokiu nefizinio sąlyčio būdu. Šio požymio numatymas Baudžiamajame kodekse ir tinkamas jo suvokimas praplėtė galimybes patraukti asmenis baudžiamojon atsakomybėn už veikas, kurios pagal savo pobūdį gerokai skiriasi nuo mums įprastų seksualinių poreikių tenkinimo būdų.

2.2.4. Tvirkinamieji veiksmai

Tvirkinamieji veiksmai yra numatyti 153 Baudžiamojo kodekso straipsnyje. Straipsnis lakoniškas, jame neatskleista tvirkinamųjų veikslių samprata, todėl aiškinantis ją, reikia remtis teismų praktika bei teisės doktrina. Užsienio valstybėse, kur numatyta atsakomybė už tvirkinamųjų veikslių atlikimą, baudžiamuosiuose kodeksuose kur kas geriau atskleista tvirkinamųjų veikslių samprata, pvz., Vokietijos baudžiamasis įstatymas (176 str.) iš dalies atskleidžia tvirkinamųjų

⁷⁴ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 185.

veiksmų turinį. Vokietijoje tvirkinamuosius veiksmus atitinka tokie veiksmai, kaip pornografinio turinio informacijos demonstravimas vaikui, vaiko skatinimas užsiimti seksualiniais santykiais, seksualinių santykių demonstravimas vaikui ir pan.⁷⁵ Tokiu atveju, kai valstybė renkasi būdą, kai tvirkinamųjų veiksmų turinys atskleidžiamas įstatyme, gali būti susiduriama su sunkumu, pateikti baigtinį tvirkinamųjų veiksmų sąrašą, kadangi realiame gyvenime ir teismų praktikoje gali pasitaikyti situacijų, kurios nepatektų į šį sąrašą, todėl įstatymų leidėjui gali kilti uždavinys nuolat papildyti įstatymą. Tačiau, antra vertus, toks išsamus požymių atskleidimas gali padėti išvengti skirtingo nusikalstamų veiksmų vertinimo (kvalifikavimo) bei skirtingų bausmių skyrimo esant analogiškomis bylos aplinkybėms. Lietuvoje tvirkinamųjų veiksmų samprata yra vertinamoji – pripažinti tam tikrus veiksmus tvirkinamaisiais ar ne turi teisę tik teismas, išanalizavęs visas bylos aplinkybes.

2000 metų Baudžiamajame kodekse, seksualinio prievartavimo sudėtyje numačius lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu, žymiai susiaurėjo veikų, traktuotinių kaip mažamečio asmens tvirkinimas, ratas, kadangi dalis veikų, kurias 1961 metų Baudžiamasis įstatymas numatė kaip tvirkinamuosius veiksmus, šiuo metu patenka į seksualinio prievartavimo nusikalstamos veikos sudėtį ir atitinka lytinės aistros tenkinimo kitokio fizinio sąlyčio būdu požymį.

Tvirkinamaisiais veiksmais reikėtų laikyti tiek fizinį, tiek intelektualinį vaikų tvirkinimą. Tvirkinamieji veiksmai, pasak J. Nocius, - „tai objektyviai seksualus elgesys, galintis sukelti vaikui lytinį susijaudinimą, per ankstyvą domėjimąsi lytinėmis funkcijomis, seksu, nesveiką, negatyvų lyčių santykių įsivaizdavimą.“⁷⁶ Tvirkinamaisiais veiksmais galime laikyti tokią veiką, kai mažamečiai vaikai (tiek berniukai, tiek mergaitės) yra verčiami tenkinti suaugusiųjų seksualinius poreikius. Kaltininkas atlikdamas tvirkinamuosius veiksmus mažamečio atžvilgiu patiria tam tikrą pasitenkinimą. Veika gali pasireikšti kaip vaiko lietimasis, jo glostymas (išskyrus fizinį sąlytį su vaiko lytiniais organais), lytinių organų vaikui demonstravimas, vaikų skatinimas santykiauti tarpusavyje ar tokių veiksmų atlikimas vaikui stebint ir pan.⁷⁷ Intelektinis vaiko tvirkinimas gali pasireikšti per pornografinio turinio medžiagos rodymą.⁷⁸ Baudžiamojo kodekso komentare taip pat minimi tokie veiksmai, atitinkantys mažamečio tvirkinimo sudėtį: lytinio santykiavimo ar kitokio lytinės aistros tenkinimo su partneriu, masturbacijos, ekshibicionizmo - atlikimas mažamečio akivaizdoje, mažamečių lenkimas, vertimas atlikti seksualinius veiksmus tarp savęs ar su savimi, pornografijos demonstravimas mažamečiams, amoralūs pasakojimai apie seksualinio potraukio

⁷⁵ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas //

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2011-03-07.

⁷⁶ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 106.

⁷⁷ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

⁷⁸ Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-557/2008.

tenkinimą ir kt.⁷⁹ Pasakojimas mažamečiams apie lytinius santykius, naudojant įvairius vulgarius išsireiškimus, vertimas mažamečius stebėti suaugusiųjų seksualinius santykius teismuose visada vertinamas kaip mažamečio asmens tvirkinimas.⁸⁰ Tačiau, kai informacija vaikui suteikiama, siekiant apsaugoti jį nuo nėštumo, lytiškai plintančių ligų, negalima to traktuoti kaip tvirkinamųjų veikslių.

Teismų praktikoje šiuo metu vis dar kyla problemų atribojant tvirkinamuosius veikslus nuo seksualinio prievartavimo sudėtyje numatyto požymio „tenkinti lytinę aistrą kitokio fizinio sąlyčio būdu.“ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, jog tvirkinamieji veikslai padaromi nenaudojant nei fizinio smurto, nei grasinimų, nei kitokios prievartos, taip pat įvardijo keletą kaltininko veikslių, kurie yra laikomi tvirkinamaisiais, t.y. lytinių organų demonstravimą mažamečiui, vaiko nurengimą, jo kūno ar lytinių organų glostymą, prašymą glostyti kaltininko lytinius organus, lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą mažamečio akivaizdoje.⁸¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir vaiko lytinių organų glostymą priskyre prie tvirkinamųjų veikslių. Tačiau teisės doktrinoje vyrauja nuomonė, jog tokie veikslai kaip vaiko lytinių organų lietimasis negali būti priskiriami prie „minkštų“ fizinio sąlyčio būdų (vaiko kūno glostymas, bučiniai ir pan.).⁸² Tokie fizinio sąlyčio būdai kaip vaiko įtraukimas į kaltininko masturbavimą, atviras vaiko kūno lietimasis lytiniais organais ir pan., anot teisės doktrinos, kvalifikuotini kaip seksualinis vaiko prievartavimas. Tvirkinimo ir seksualinio prievartavimo atribojimo klausimu kol kas nėra nusistovėjęsios praktikos ir išaiškinimų. Teismai, siekdami tinkamai atriboti šias veikslas, kaskart vertina kaltininko tikslą, nors jis ir nėra būtinas šios nusikalstamos veikos požymis. Teismai aiškinasi, ko siekė kaltininkas tokiais savo veikslais: ar sukelti vaikui susidomėjimą seksualiniais santykiais, ar tokiu būdu jis siekė tenkinti savo lytinę aistrą⁸³. Tačiau, autorės nuomone, tiek seksualinio prievartavimo, tiek tvirkinamųjų veikslių atlikimu kaltininkas siekia tenkinti savo seksualinius poreikius, todėl derėtų vertinti atliktos veikos pavojingumą vaiko atžvilgiu, o ne kaltininko tikslą.

Darbo autorė siūlo tvirkinamaisiais veikslais pripažinti tik „minkštus“ fizinio sąlyčio būdus, nesusijusius su vaiko lytinių organų lietimasis, glostymu ar bučiovimu, taip pat nesusijusius su vaiko įtraukimu į kaltininko masturbaciją ar vaiko kūno lietimasis kaltininko lytiniais organais, taip pat

⁷⁹ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 194.

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-651/2010.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

⁸² Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

⁸³ Ten pat.

intelektinį vaiko tvirkinimą. Tokiu būdu būtų išvengta situacijų, kai skirtingi teismai skirtingai vertina tokias pačias bylos aplinkybes.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog pagal Baudžiamojo kodekso 153 straipsnį turi būti kvalifikuojami ir tokie veiksmai, kai lytiškai santykiuojama ar lytinė aistra tenkinama su mažamečiu jam sutinkant, ir teismas, įvertinęs to asmens psichinę ir socialinę brandą, padarė išvadą, kad sutikimas yra sąmoningas ir duotas suvokiant su juo daromų veikslių pobūdį ir esmę.⁸⁴ Tačiau šiai teismo pozicijai pritaria ne visi.⁸⁵ Asmens fizinis ir psichinis išsivystymas, socialinė branda, kaip kriterijai, kuriais remiantis galima atskirti mažamečio asmens tvirkinimą nuo jo išžaginimo ar seksualinio prievartavimo, yra vertinamojo pobūdžio ir iš dalies priklauso nuo pareigūno ar teismo, taikančio Baudžiamojo kodekso normą, valios ir šiuos kriterijus labai sunku nustatyti ne tik teisininkams, bet ir specialistams bei ekspertams. Taip pat manytina, kad nėra visiškai teisinga tokius veiksmus mažamečio atžvilgiu, kai jie nėra pripažinti išžaginimu ar seksualiniu prievartavimu, vertinti kaip mažamečio asmens tvirkinimą.⁸⁶

Atsižvelgiant į tarptautinių teisės aktų rekomendacijas ir tarptautinės bendruomenės raginimus, taip pat įvertinant mažamečio seksualinės neliečiamybės sampratą, reikėtų sutikti su tuo, kad tokie vertinamojo pobūdžio kriterijai kaip asmens fizinis ir psichinis išsivystymas, socialinė branda kelia riziką teisingumo principo įgyvendinimui, todėl tokio vertinimo derėtų vengti ir visus atvejus, kai mažametis asmuo yra įtraukiamas į seksualinės aistros tenkinimą kvalifikuoti kaip seksualinę prievartą.

2.3. Nusikalstamų veikų vaikų seksualiniam neliečiamumui padarymo būdas

Tiek lytinis santykiavimas, tiek lytinės aistros tenkinimas oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu baudžiamąją atsakomybę užtraukia tik tada, kai tai daroma be šių veikslų atlikime dalyvaujančių asmenų sutikimo. Baudžiamasis įstatymas numato keletą neteisėto poveikio nukentėjusiajam būdų – fizinį smurtą, grasinimą panaudoti fizinį smurtą ar kitokios psichinės prievartos panaudojimą, kitokį atėmimą galimybės priešintis, pasinaudojimą bejėgiškumu, pasinaudojimą priklausomumu. Tam, kad seksualiniai santykiai būtų pripažinti nusikaltimu pakanka, jog jie būtų padaryti bent vienu iš šių būdų. Toliau darbe atskirai aptarsime šiuos neteisėto poveikio būdus.

⁸⁴ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

⁸⁵ A. Abramavičius, G. Švedas. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66(1). P. 13.

⁸⁶ Ten pat.

2.3.1. Fizinio smurto panaudojimas

Mokslinė fizinės prievartos (smurto) samprata pirmiausia siejama su neteisėtu poveikiu, kuris turi du aspektus: prieštarauja nukentėjusiojo valiai ir jo neteisėtumas negali būti pateisintas būtinąja gintimi, būtinuoju reikalingumu ar pan. Fizinį smurtą sudaro fizinis poveikis kito žmogaus kūno sferai, organizmui (tiek išoriniams, tiek vidiniams organams). Fizinis poveikis gali būti mechaninis, terminis, biologinis ir kt. Fizinis smurtas - tai neteisėtas tyčinis prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, nukreiptas į jo gyvybės atėmimą, žalos sveikatai padarymą, fizinio skausmo ar kitų fizinių kančių sukėlimą, laisvės atėmimą arba bejėgiškos ar kitos nenatūralios būsenos sukėlimą.⁸⁷

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarime „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ išaiškinta, kad lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas panaudojant fizinį smurtą yra tada, kai nukentėjusiojo asmens esamam ar galimam pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja veiksmus, kuriais pažeidžiamas nukentėjusiojo asmens kūno neliečiamumas, žmogaus kūno audinių ar organų anatomsinis vientisumas arba jų funkcijos.⁸⁸ Fizinis smurtas gali būti laikomas nukentėjusiojo mušimas, rankų užlaužimas, nukentėjusiojo užgulimas, prispaudimas, smaugimas, priverstinis alkoholio, narkotinių, psichotropinių medžiagų ar žmogaus valią paveikiančių vaistų sugirdymas ir pan.⁸⁹ Reikia pastebėti, jog baudžiamosios teisės doktrinoje yra išskiriami du pagal savo požymius skirtingi fizinio poveikio būdai. Pirmasis jų pasireiškia kaip fizinė tiesioginio arba netiesioginio smurtinio pobūdžio veika (realizuojama ne tik fiziniu būdu, bet ir naudojant mechanines, chemines, termines ar kitas priemones), nukreipta į nukentėjusiojo kūno sužalojimą, kai pažeidžiami išoriniai kūno audiniai. Toks smurtas yra matomas plika akimi. Antrajam būdai priskiriamos tokios veikos, kai yra daromas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams (nuodijant, girdant ir pan.).⁹⁰ Kai kurie teoretikai mano, jog neteisėtas poveikis nukentėjusiojo vidaus organams, kai prieš jo valią (kaip vienas iš būdų turėtų būti laikoma apgaulė) sugirdomos psichiką veikiančios medžiagos, galinčios sukelti tokius nusikalstamus padarinius kaip įvairaus masto sveikatos sutrikdymai ar net mirtis, turėtų būti priskiriami prie fizinės prievartos.⁹¹

⁸⁷ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

⁸⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-467/2010.

⁹⁰ R. Marcinauskaitė. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11 (113). P. 45.

⁹¹ Ten pat. P. 46.

Susiklosčiusioje teismų praktikoje psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas apgaulės būdu traktuojamas kaip kitoks atėmimas galimybės priešintis, tačiau teisės doktrinoje išsiskiria nuomonės dėl to, kaip reikėtų vertinti psichiką veikiančių medžiagų sugirdimą nukentėjusiajam apgaulės būdu. Autorės manymu, derėtų pritarti R. Marcinauskaitės išsakytai nuomonei, jog esant apgaulės elementui, psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas visais atvejais turėtų būti laikomas realizuotu prieš nukentėjusiojo valią, o tai, kad šiuo būdu yra sutrikdomas normalus organizmo fiziologinis funkcionavimas, sukeltas jam tam tikrą fizinio pobūdžio žalą, derėtų laikyti fizinio smurto panaudojimu.⁹²

Apibendrinant galima pasakyti, jog fizinio smurto panaudojimu mūsų nagrinėjamosiose veikose derėtų laikyti neteisėtą tyčinį prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromą fizinį poveikį, nukreiptą į žalos sveikatai padarymą, fizinio skausmo sukėlimą ar laisvės atėmimą, ar bejėgiškos, ar kitos nenatūralios būklės sukėlimą, siekiant nukentėjusiojo pasipriešinimo įveikimo.

Jei prieš nukentėjusįjį fizinis smurtas panaudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o kitiems tikslams, pavyzdžiui, siekiant atkeršyti dėl asmens nesutikimo lytiškai santykiauti, dėl nepasisekusių lytinių santykių ar dėl įžeidimo, arba fizinis smurtas panaudojamas po lytinių santykių ar lytinės aistros tenkinimo, tai toks fizinio smurto panaudojimas neatitiks seksualiniuose nusikaltimuose numatyto požymio „panaudojant fizinį smurtą“ ir, priklausomai nuo kilusių padarinių, turės būti kvalifikuojamas kaip atskiras nusikaltimas (pavyzdžiui, pagal Baudžiamojo kodekso 135, 138 ar 140 straipsnį).

Analizuojant teismų praktiką, pastebime, jog fizinio smurto, padaromo aktyviais kaltininko veiksmais, panaudojimas, kaip nusikalstamos veikos požymis, teismams nesukelia didesnių problemų.⁹³ Dažniausiai teismai tinkamai įvardija ir detalčiai aprašo, kokiais veiksmais pasireiškė fizinis smurtas.

Tačiau pasitaiko atvejų, kai teismai daro klaidų. Pavyzdžiui, *E.M. buvo pripažintas kaltu už tai, kad grasindamas panaudoti fizinį smurtą prieš mažametį nukentėjusįjį P. G., užspausdamas jam burną ranka, tuo atimdamas jam galimybę priešintis, bei pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo P. G. būkle - jo mažametyste - tenkino lytinę aistrą analiniu būdu su mažamečiu prieš jo valią*. Šioje byloje burnos užspaudimo ranka teismas nelaikė fiziniu smurtu. Klaidą ištaisė aukštesnės instancijos teismas, kuris nuosprendyje pažymėjo, jog *nuteistasis E. M., seksualiai prievartaudamas P. G., jau lytinio akto metu, kai nukentėjusysis verkė ir sakė, kad jam skauda, ranka jam uždengė burną, liepė kentėti, nekviesti pagalbos ir netriukšmauti. Neabejotinai šiais veiksmais nuteistasis*

⁹² R. Marcinauskaitė. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11 (113). P. 45.

⁹³ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. lapkričio 21 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-306/2008.

*pažeidė nukentėjusiojo kūno organų funkcijas, todėl šiuo atveju burnos užspaudimas laikytinas fiziniu smurtu, nes tokiu būdu įveikiamas nukentėjusiojo pasipriešinimas.*⁹⁴

Autorės išanalizuoti teismų nuosprendžiai ir nutartys, kur nuo seksualinės prievartos nukentėjo mažamečiai ar nepilnamečiai asmenys, leidžia darytina išvadą, jog kartais teismai, net ir tinkamai aprašę visas įvykio aplinkybes, konkrečiai neįvardija, jog buvo panaudotas fizinis smurtas. Manytume, jog tai turėtų būti vertinama neigiamai, kadangi dėl tokių netiksliai įvardytų veikos padarymo būdų, gali būti ne visai tinkamai kvalifikuojamas padarytas nusikaltimas, o taip pat taip apsunkinamas ir teismo nuosprendžio suvokimas.⁹⁵

Reikia pastebėti, jog seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais (ypač prieš mažamečius) fizinio smurto panaudojimas nėra toks žiaurus ir brutalus lyginant su seksualiniais nusikaltimais suaugusių žmonių atžvilgiu.⁹⁶ Tai galima sieti su tuo, jog vaikai patys savaime yra silpni, todėl negali tinkamai pasipriešinti kaltininkui. Dėl šios priežasties kaltininkui išvis nebūtina naudoti fizinę prievartą.

2.3.2. Grasinimas panaudoti fizinį smurtą ar kitokios psichinės prievartos panaudojimas

Bendrajai prasme grasinimą panaudoti fizinį smurtą ar kitokios psichinės prievartos panaudojimą galime įvardyti kaip psichinės prievartos panaudojimą. Kaip specifinę psichinę prievartą galime suprasti ir kai kuriuos kitus seksualinės prievartos prieš vaikus padarymo būdus, tačiau juos aptarsime kituose skyriuose.

Konstruojant nusikalstamų veikų dispozicijas psichinė prievarta yra detalizuojama skirtingai: išžaginimo bei seksualinio prievartavimo sudėtyse ji konkretizuojama iki „grasinimų tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, kai tuo tarpu privertimo lytiškai santykiauti sudėtyje įvardijama abstrakčiai, kaip „grasinimas panaudoti smurtą“ ar „kitokios psichinės prievartos panaudojimas“. Užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai taip pat skirtingai sprendžia grasinimo turinio konkretizavimo klausimus išžaginimo ar seksualinio prievartavimo sudėtyse, pvz., Vokietijos baudžiamasis kodeksas numato, kad išžaginimo metu panaudota psichinė prievarta turi būti susijusi su grasinimais smurtu, realiai keliančiais pavojų nukentėjusiojo sveikatai ar gyvybei (177 paragrafas),⁹⁷ tuo tarpu kitos valstybės nedetalizuoja psichinės prievartos turinio (Ispanija).

⁹⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 11 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26/2008.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Žr. Pvz., Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. lapkričio 21 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-306/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 11 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26/2008; Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-467/2010.

⁹⁷ Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas //

<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2011-03-08.

Teisės literatūroje galime rasti nuomonių, jog grasinimai yra vienintelė psichinės prievartos išraiškos forma.⁹⁸ Su tuo negalima nesutikti. Universali psichinės prievartos sąvoka apima įvairių rūšių ir būdų grasinimus, pavyzdžiui, grasinimą panaudoti fizinį smurtą, grasinimą sunaikinti ar sugadinti turtą, grasinimą parduoti prostitutacijai ir pan. Tačiau kai norima pabrėžti, jog nusikalstama veiką galima padaryti panaudojant įvairaus turinio grasinimus, O. Fedosiukas pataria vartoti bendro pobūdžio terminą „psichinė prievarta“.⁹⁹

Psichinės prievartos sampratą padeda atskleisti įvairūs bandymai teoriškai apibrėžti grasinimą. Grasinimo esmę sudaro poveikis psichinei grasinamojo veiklai, keliant jam baimę. Apibrėžimai, apibūdinantys grasinimus kaip bauginantį poveikį asmens psichikai, yra tikslesni ir geriau atskleidžia psichinės prievartos mechanizmą, kadangi atkreipia dėmesį į siekį sukelti grasinamajam baimę, o ne į išorinę grasinimo išraišką. O. Fedosiukas formuluoja tokį psichinės prievartos apibrėžimą – „tai pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant jį bijoti (bauginant), kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikrų neigiamų pasekmių.“¹⁰⁰ Psichinė prievarta – tai pats bauginimo procesas, o ne jo rezultatas.

Išoriškai psichinis bauginantis poveikis gali pasireikšti įvairiai. O. Fedosiukas išskiria tris pagrindinius būdus: žodžiu, raštu, tam tikru elgesiu, t.y. gestais, mimika, garsiu rėkimu, ginklo, peilio ar kito panašios paskirties daikto rodymu ir pan.¹⁰¹ Autorės nuomone, dėl šių būdų įvairovės, labai svarbu kaskart atsižvelgti į patį pavojingos veikos kontekstą, tiek išorines aplinkybes, tiek kitus duomenis, galinčius turėti įtakos grasinamo pobūdžio veikų atskleidimui (pvz. kaltininko asmenybė, jo ankstesni santykiai su nukentėjusiuoju ir pan.). Tai ypač svarbią reikšmę gali turėti vertinant konkludentinį (neakivaizdų) grasinimą (pvz., kai sudaroma bauginanti aplinka nuošalioje vietoje dalyvaujant keliems kaltininkams arba kai kaltininkas yra akivaizdžiai fiziškai pranašesnis). O. Fedosiuko nuomone, fizinį smurtą dėl to kartais taip pat derėtų laikyti ir psichine prievarta, kai taip siekiama žmogų įbauginti. Mūsų nagrinėjamų veikų atveju, fizinį smurtą galime laikyti kartu ir psichine prievarta, kai, pavyzdžiui, išžagimas daromas grupės asmenų ir ne visi naudoja fizinį smurtą, tačiau auka bent vieno asmens prieš ją panaudotą fizinį smurtą vėliau supranta kaip psichinę prievartą, bijo, jog ir kiti gali panaudoti fizinį smurtą, arba patį kelių asmenų dalyvavimą supranta, kaip grasinimą panaudoti fizinį smurtą, jei ji nesutiks santykiauti.¹⁰² Dar kitas pavyzdys galėtų būti toks - kai seksualinė prievarta trunka ilgą laiką ir auka dėl anksčiau patirto smurto nebesipriešina, kadangi jau yra įbauginta.

⁹⁸ Левертова Р.А. Ответственность за психическое насилие по советскому уголовному праву. – Омск, 1978. Р.6.

⁹⁹ O. Fedosiukas. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21(13). P. 101-113.

¹⁰⁰ Ten pat.

¹⁰¹ Ten pat.

¹⁰² Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugšėjo 27 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.

Teisinėje literatūroje juridinę reikšmę turi tik realūs grasinimai. Tačiau ką reikia laikyti realiu grasinimu taip pat nėra vienodos nuomonės. Vieni autoriai siūlo grasinimo prievartos realumą sieti su kaltininko pasiryžimu įvykdyti grasinimą, jei nebus patenkinti jo reikalavimai.¹⁰³ Kitų autorių pozicija šiuo klausimu yra visiškai priešinga.¹⁰⁴ Jų teigimu, psichinės prievartos esmė yra baimės sukėlimas grasinamajam, o ne grasinančiojo realūs ketinimai ją įgyvendinti. Todėl grasinimą nukentėjusysis, o ne kaltininkas turi suvokti kaip realiai įgyvendinamą. Tačiau šios teorijos trūkumas tas, jog nukentėjusysis gali suklysti, neadekvačiai įvertinti tam tikrus pasisakymus ir pan. Rusijos mokslininkai, L. Gauchmanas, B. Nikiforovas, V. Vladimirovas, realiu siūlo laikyti tokį grasinimą, kuris, viena vertus, nukentėjusiajam atrodo kaip realiai įgyvendinamas, o kita vertus, kaltininkas tai suvokia. Tačiau ši teorija, nors ir pabrėžia grasinančiojo tyčios įbauginti kitą asmenį svarbą, bet į realumo sampratą vis vien įtraukia grasinamojo suvokimą, o tai neatlaiko kritikos.¹⁰⁵

Yra dar viena išsakyta nuomonė dėl grasinimo realumo, siejant jį ne su subjektyviu, o su objektyviu kriterijumi.¹⁰⁶ Realium vadinamas toks grasinimas, kuris, atsižvelgiant į visas aplinkybes, gali sudaryti realų pagrindą bijoti, jog tikrai bus įvykdytas. Ši koncepcija taip pat turi trūkumų. Nors nesureikšminama subjektyvi nukentėjusiojo reakcija, tačiau pabrėžiant objektyvų pagrindą bijoti susiduriama su psichinės prievartos realumo nustatinėjimo formulės nustatymu. Grasinimas laikomas objektyviai egzistuojantis, jei jį taip suvokia vidutinio stabilumo ir drąsos žmogus. Tačiau realiai grasinama skirtingų nervų ir drąsos žmonėms.

O. Fedosiukas teigia, jog svarbiausias grasinimo realumo aspektas turėtų būti jo tikrumas. Pasak jo, veikos tikrumas rodo tik tai, kad veika egzistuoja objektyviai, kad ji nėra kažkieno vaizduotės vaisius. Nustatinėjant grasinimo tikrumą, negalima suabsoliutinti nei nukentėjusiojo baimės rimtumo, nei objektyvaus pagrindo bijoti. Grasinimą O. Fedosiukas laiko realium (tikru), kai jo išorinė išraiška atitinka grasinančiojo tyčią įbauginti. Kitaip sakant, tam tikras žmogaus išorinis elgesys vertinamas kaip tikras grasinimas, kai tas žmogus taip elgdamasis suvokė savo elgesio pavojingą bauginamąjį pobūdį ir norėjo kelti kitam baimės jausmą.¹⁰⁷ Darbo autorės nuomone, pateikta O. Fedosiuko realaus grasinimo samprata neturi kitoms teorijoms būdingų trūkumų, kadangi vertinama tik grasinančiojo tyčia įbauginti ir nėra vertinamas asmens, kuriam grasinama, subjektyvus suvokimas.

Aptarus psichinės prievartos sampratą, toliau nagrinėsime jos pasireiškimą mūsų nagrinėjamosiose veikose (149, 150, 151 Baudžiamojo kodekso straipsniuose).

¹⁰³ Матышевский П.С. Ответственность за преступления против общественной безопасности общественного порядка и здоровья населения. – Москва, 1964. P. 29.

¹⁰⁴ Pavilionis V. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 143.

¹⁰⁵ Ten pat.

¹⁰⁶ Kadish Sandorf H., Schulhofer S.J. Criminal law and its processes. Cases and materials. - London: Little, Brown, 1989. P. 501.

¹⁰⁷ Ten pat.

Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse vienas iš Baudžiamajame įstatyme aprašytų požymių yra grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2004 m. gruodžio 30 d. senato nutarime „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo bylose“ yra nurodęs, jog grasinimai panaudoti fizinį smurtą gali būti išreiškiami žodžiais arba kitokio pobūdžio veiksmais (pavyzdžiui, į nukentėjusįjį nukreipiamas peilis, šautuvas ar kitas daiktas, kuriuo galima sužaloti kūną). Grasinimas panaudoti fizinį smurtą turėtų būti suprantamas kaip grasinimas nužudyti ar sutrikdyti asmens sveikatą.¹⁰⁸ Teismai grasinimu panaudoti fizinę prievartą pripažįsta ir tokią veiką, kai grasinama netiesiogiai. Kaip pavyzdį galime pateikti bylą, kurioje *R. K. grasino, kad nukentėjusiajai nesutikus lytiškai santykiuoti, į kambarį bus pakviestas N. K., kuris prieš pat šį įvykį pats liepė nukentėjusiajai santykiuoti su A. P. ir grasino jai fiziniu susidorojimu. Todėl R. K. grasinimai pakviesti N. K. iš tikrųjų reiškė grasinimą tuoj pat panaudoti fizinį smurtą. Būtent taip šį grasinimą suprato ir pati nukentėjusioji. Todėl nuteistojo nusikalstamą veiką teismas irgi teisingai įvertino kaip išžagavinimą.*¹⁰⁹ Grasinimu panaudoti fizinį smurtą gali būti laikomas ne tik paties asmens išreikštas tiesioginis ketinimas panaudoti fizinį smurtą, ne tik tiesioginis grasinimas pasitelkti kitus asmenis, panaudosiančius fizinį smurtą, bet ir grasinimas pasitelkti kitus asmenis, kurių pasitelkimas iš faktinių bylos aplinkybių leidžia netiesiogiai suprasti, kad fizinis smurtas gali būti realiai panaudotas.

Išžagavimo ir seksualinio prievartavimo metu grasinama panaudoti fizinį smurtą turint tikslą įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimą, todėl laiko požiūriu grasinimas turi būti padaromas prieš lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą. Jei grasinimas išsakomas po lytinio santykiavimo ar jam nepasisėkus, tokia veika gali užtraukti baudžiamąją atsakomybę pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 145 straipsnį. Paprastai grasinimas siejamas su fiziniu smurto panaudojimu prieš nukentėjusįjį. Jei grasinama panaudoti fizinį smurtą prieš kitus asmenis, veika gali būti kvalifikuojama kaip išžagavinimas ar seksualinis prievartavimas tik tuo atveju, jei kitas asmuo yra toje pačioje vietoje kaip kaltininkas ir nukentėjusysis ar su juo palaikomas ryšys, grasinama prieš kitą žmogų smurtą panaudoti tuoj pat, jei nukentėjusysis nesutiks su kaltininko reikalavimais ir toks grasinimas palaužė nukentėjusiojo pasipriešinimą (grasinama nesutikimo atveju sumušti ar pagrobti tame bute ar kitoje vietoje esantį mažametį sūnų ar ligotą motiną, sutuoktinį ir pan.).

Baudžiamojo kodekso 151 straipsnyje yra numatytas požymis „grasinimas panaudoti smurtą“, tačiau, skirtingai nei išžagavimo ar seksualinio prievartavimo sudėtyse, jis reiškia grasinimą tai

¹⁰⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433/2010.

¹⁰⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.

padaryti ne tuoj pat, o ateityje.¹¹⁰ Šiame straipsnyje taip pat numatytas „kitokios psichinės prievartos panaudojimo“ požymis. Kitokia psichinė prievarta gali pasireikšti grasinimais turto sunaikinimu, paslapties atskleidimu, kitais nemalonumais ir panašiai. Baudžiamojo kodekso komentare teigiama, jog gali būti grasinama tuos veiksmus realizuoti tiek tuoj pat, tiek ir ateityje.¹¹¹ Tuo tarpu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomone, esminis skirtumas tarp privertimo lytiškai santykiuoti ir kitų seksualinio pobūdžio veikų yra tas, jog grasinimai priverčiant lytiškai santykiuoti yra nukreipti į jų įgyvendinimą ateityje, o ne dabar.¹¹² Autorė pritaria tokiai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nuomonei, kadangi taip žymiai aiškiau galima atriboti analizuojamas nusikalstamas veikas. Derėtų pažymėti, jog teismų praktikoje seksualinės veikos prieš mažamečius asmenis, kai jos padaromos grasinant, pavyzdžiui, nužudyti jų tėvus, kurių tuo metu šalia nėra, vertinamos kaip seksualinis prievartavimas ar išžaginimas pasinaudojimas bejėgiška mažamečių būkle, sąlygojama jų mažametystės.

Laiko aspektas yra labai svarbus ne tik analizuojant grasinimo išreiškimo momentą (prieš seksualinių poreikių tenkinimą ar po jų), bet taip pat ir grasinimo realizavimo momentą. Kai grasinama panaudoti fizinį smurtą ateityje ar panaudojama kitokia psichinė prievarta (grasinimai sunaikinti ar sugadinti turtą, parduoti prostitutijai, paskleisti kompromituojančias žinias ir pan.), kurios įgyvendinimas nukreiptas į ateitį, kvalifikuojant nusikalstamas veikas problemų nekyla, kadangi jos kvalifikuojamos kaip privertimas lytiškai santykiuoti. Lieka neaišku, kaip turėtų būti kvalifikuojamos veikos, kuriose panaudojama kitokia psichinė prievarta, kurią grasinama įgyvendinti tuoj pat, pavyzdžiui, yra reali grėsmė, kad grasinantysis tuoj pat sudegins gyvenamąjį namą ar pan. Kadangi atveju, kai panaudojama psichinė prievarta, kuri grasinama realizuoti tuoj pat, privertimo lytiškai santykiuoti sudėtis neapima, būtų tikslinga išplėsti išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtis numatant atitinkamą požymį:

„...grasindamas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą ar panaudodamas kitokią psichinę prievartą, kurią grasinama realizuoti tuoj pat...“

Apibendrinant galima pasakyti, jog bendraja prasme psichinė prievarta – „tai pavojingas tyčinis poveikis kito žmogaus psichikai, verčiant jį bijoti (bauginant), kad dėl tolesnių grasinančiojo veiksmų ar neveikimo atsirastų tam tikrų neigiamų pasekmių“.¹¹³ Detalizuojant psichinę prievartą galima sakyti, jog išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse numatytas grasinimas reiškia grasinimą panaudoti fizinį smurtą prieš nukentėjusįjį prieš lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą, siekiant palaužti nukentėjusiojo pasipriešinimą. Tuo tarpu privertimo lytiškai santykiuoti

¹¹⁰ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 188.

¹¹¹ Ten pat.

¹¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

¹¹³ O. Fedosiukas. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21(13). P. 101-113.

sudėtyje toks grasinimas nukreiptas į ateitį, arba panaudojama kitokia psichinė prievarta, t.y., grasinama sunaikinti, sugadinti turtą, padaryti kitokią žalą, pažeisti nukentėjusiojo ar jo artimųjų interesus, paskleisti kompromituojančias žinias ar kitaip pakenkti ateityje.¹¹⁴

2.3.3. Kitoks atėmimas galimybės priešintis

Požymis „kitoks atėmimas galimybės priešintis“ yra išskirtas išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikalstamų veikų sudėtyse.

Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas kitaip atimant galimybę priešintis yra tada, kai nukentėjusiojo asmens pasipriešinimui įveikti kaltininkas panaudoja būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“ ar „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, ar „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“, tačiau jais palaužiama nukentėjusiojo asmens valia priešintis ir pažeidžiama jo seksualinė laisvė, dėl to lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas įvyksta prieš nukentėjusiojo valią. Tai gali būti nukentėjusiojo surišimas (jei tam nenaudojamas smurtas), migdomųjų ar kitokių valią paralyžiuojančių vaistų, narkotinių arba psichotropinių medžiagų sugirdymas nukentėjusiajam be jo žinios ar apgaule, arba kitaip prieš jo valią, netrikdančių sveikatos dujų papurškimas, melagingas kokios nors reikšmingos nukentėjusiojo apsisprendimui žinios pranešimas, uždarymas į izoliuotą patalpą atimant laisvę. Kitokiu galimybės priešintis atėmimu teismų praktikoje pripažįstamas ir grasinimas tuoj pat sunaikinti ar atimti turtą, palikti vieną be pagalbos miške ar kitoje nuošalioje vietoje, perduoti nukentėjusįjį nusikalstamai grupei ir pan.¹¹⁵

Šio požymio aiškinimas yra problematiškas. Kaip jau aptarėme anksčiau, teisės doktrinoje išsiskiria nuomonės dėl to, ar psichiką veikiančių medžiagų sugirdymas apgaule turėtų būti laikomas kitokiu atėmimu galimybės priešintis, ar fizinio smurto panaudojimu. Teismų praktika remiasi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimu ir tokią veiką priskiria požymiui „kitoks atėmimas galimybės priešintis“. Šio požymio aiškinimo problemiškas buvo išsamiau aptartas skyriuje „Fizinio smurto panaudojimas“, todėl čia plačiau ir nebus nagrinėjamas.

Kyla problemų ir dėl to, kaip turėtų būti vertinami įvairaus pobūdžio grasinimai (išskyrus grasinimą fiziniu smurtu), pavyzdžiui, grasinimas sugadinti ar sunaikinti turtą, jei tokį grasinimą ketinama realizuoti tuoj pat. Grasinimas sugadinti ar sunaikinti turtą, kaip jau buvo minėta ankstesniame skyriuje yra vieni iš būdų, kuriais realizuojama psichinė prievarta. Tokio pobūdžio grasinimus priskyrus kitokio atėmimo galimybės priešintis požymio turiniui lieka neaišku, koku

¹¹⁴ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisės informacijos centras, 2009. P. 188.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

pagrindu kai kurie psichinės prievartos veiksmai patenka į požymį „kitoks psichinės prievartos panaudojimas“, o kai kurie – į požymį „kitoks atėmimas galimybės priešintis“. Nuosekliai suvokiant požymį „kitoks atėmimas galimybės priešintis“ jo turinys turėtų apimti būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“, „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“ ir „kitoks psichinės prievartos panaudojimas“.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktas požiūris „kitoks atėmimas galimybės priešintis“ išaiškinimas praplėtė pačią seksualinės prievartos (įtvirtintą išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse) sampratą. Po šio išaiškinimo veika galime kvalifikuoti kaip išžaginimą ar seksualinį prievartavimą ir tada, kai kaltininkas, norėdamas palaužti nukentėjusiojo valią jam pateikia melagingas žinias. Mūsų nagrinėjamosiose veikose tai labai svarbu, kadangi nepilnametis dažnai negali adekvačiai įvertinti susiklosčiusios situacijos ir dėl savo amžiaus ypatybių nesugeba tinkamai įvertinti pateiktos informacijos. Kaip pavyzdį galime pateikti bylą, kurioje melagingų žinių pateikimas nepilnamečiui pasireiškė tuo, jog kaltininkas apgaule įtikino nepilnametį, kad jam neva bus atliekamas sveikatos patikrinimas, todėl norint pasiekti teigiamų rezultatų ir išvengti neigiamų padarinių, reikia „nuleisti spermą“.¹¹⁶ Šiuo atveju buvo pasinaudota amžiaus ir nepatyrimo nulemta nukentėjusiojo būseną, dėl ko nepilnametis negalėjo suprasti šių žinių netikrumo, todėl kaltininkas tokiu būdu jį privertė tenkinti savo lytinę aistrą. Su tokia teismo pozicija sutiko ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatavęs, jog melagingai pranešama kokia nors reikšminga nukentėjusiojo apsisprendimui žinia turi būti vertinama kaip kitoks atėmimas galimybės priešintis.¹¹⁷ Svarbu pažymėti, jog ne visada melagingos informacijos suteikimas bus laikomas kitokiu atėmimu galimybės priešintis. Lytinis santykiavimas ar kitoks lytinės aistros tenkinimas su nukentėjusiuoju melagingai pažadant sudaryti santuoką su juo nesudaro minėtų nusikaltimų sudėties požymio ir, nesant kitų išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymių, neužtraukia atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 149 ar 150 straipsnį.¹¹⁸

Tokių žinių pateikimas mažamečiams asmenims yra vertinamas kaip pasinaudojimas nukentėjusiojo bejėgiška būkle, kadangi mažamečių nesipriešinimas sietinas ne su melagingomis žiniomis, o su amžiaus nulemta būseną dėl kurios jie negali suprasti su jais atliekamų veiksmų esmės.

Apibendrinant galima sakyti, jog šio požiūrio įvedimas praplėtė seksualinės prievartos sampratą, tačiau, autorės manymu, šiam požymiui derėtų priskirti tik tokius veiksmus, kurie nepatenka į „fizinio smurto panaudojimo“, „grasinimo tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“,

¹¹⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 26 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-334/2006.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449/2007.

¹¹⁸ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 95.

„pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusiojo būkle“ ir „kitokio psichinės prievartos panaudojimo“ veiksmus.

2.3.4. Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle

Pasinaudojimo bejėgiška nukentėjusiojo būkle požymis yra įtvirtintas tik išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse. Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, kaip vienas iš išžaginimo ar seksualinio prievartavimo objektyviųjų požymių, yra tada, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas įvyksta išoriškai nenaudojant jokių veiksmų nukentėjusiojo valiai palaukti ar pasipriešinimui įveikti, tačiau, kita vertus, negaunamas nukentėjusiojo asmens sutikimas lytiškai santykiauti ar lytinei aistrai tenkinti dėl priežasčių, susijusių su nukentėjusiojo fizine ar psichine būkle.¹¹⁹ Nukentėjusiojo bejėgiškumas siejamas su tam tikra fizine arba psichine būkle, kuri nulemia jo negebėjimą adekvačiai reaguoti į pavojingus kaltininko ketinimus. Teisės doktrinoje teigiama, jog pasinaudojimas bejėgiška asmens būkle yra tada, kai nukentėjusysis dėl fizinės ar psichinės būklės nesupranta su juo daromų veiksmų prasmės, reikšmės, arba, nors ir supranta, tačiau dėl fiziologinių priežasčių negali priešintis ar net išreikšti savo nuomonės, nesutikimo.¹²⁰ O. Fedosiukas pateikia tiek fizinio, tiek psichinio bejėgiškumo pavyzdžių. Fizinio bejėgiškumu šis autorius laiko negalėjimą imtis savisaugos priemonių, kurių gali imtis panašioje situacijoje kiti žmonės – rėkti, bėgti, suduoti smūgį ir pan. Fizinį bejėgiškumą gali nulemti invalidumas, nesąmoninga būseną, išsekimas, sužeidimas, apsvaigimas, aklumas, miegas ir pan. Tuo tarpu psichinis bejėgiškumas, pasak autoriaus, yra negalėjimas suprasti žagintojo ketinimų lytiškai santykiauti ar tenkinti lytinę aistrą faktinės arba socialinės prasmės. Toks negalėjimas gali būti nulemtas dviejų veiksnių: 1) psichinės ligos ar sutrikimo; 2) amžiaus (mažametystės arba gilios senatvės).¹²¹

Kartais gali būti sudėtinga vertinti tam tikras situacijas, kai lytiškai santykiaujama ar tenkinama lytinė aistra su psichikos ligoniu, apsvaigusiu asmeniu ar su vaiku.

Psichikos ligos dažnai pasireiškia padidėjusiu seksualiniu potraukiu, todėl dažnai nutinka taip, kad psichikos ligoniai ne tik duoda sutikimą lytiniam santykiams, bet ir yra tokių santykių iniciatoriai. Tačiau atsižvelgiant į tai, jog tokie asmenys dažniausiai nesuvokia su juo atliekamų veiksmų esmės, kaltininkas turėtų būti traukiamas baudžiamajon atsakomybėn. Tačiau svarbu paminėti, jog ne kiekvienas psichikos sutrikimas ar psichikos liga lemia nukentėjusiojo bejėgišką

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

¹²⁰ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 94-95.

¹²¹ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/ baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-18.

būklę. Šiam faktui nustatyti visada pasitelkiama specialisto išvada ar skiriama teismo psichiatrinė ekspertizė.

Bejėgiška nukentėjusiojo būklė gali atsirasti ir esant apsvaigimo būsenai. Tačiau kiekvienu atveju reikia vertinti, ar ta apsvaigimo būseną buvo tokia stipri, kad nulėmė nukentėjusiojo bejėgiškumą. Pasak J. Nociaus, lengvas, vidutinis girtumas, apsvaigimas nuo narkotinių medžiagų nesudaro bejėgiškos būklės požymio. Tuo tarpu stiprus apsvaigimas, kai, tuo labiau, nukentėjusysis yra praradęs sąmonę jau vertinamas kaip buvimas bejėgiškoje būklėje. Tačiau, kai nukentėjusysis, suvokdamas kaltininko ketinimus, pats sąmoningai nusigeria, tai įvykęs lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas nebus baudžiamas, kadangi toks asmens elgesys rodo jo sutikimą.¹²² Tokiu atveju reikia vertinti situacijos kontekstą – ar jie buvo pažįstami, ar turėjo anksčiau intymių santykių, ar buvo realus pagrindas tikėtis suartėjimo ir pan.¹²³ Kaip jau minėjome anksčiau, kaltininko veiksmai, kai jis prievarta nugirdo savo auką, turėtų būti vertinami kaip fizinio smurto panaudojimas, o veiksmai, kai kaltininkas apgaulės būdu apsvaigina nukentėjusįjį teismų praktikoje vertinama kaip „kitoks atėmimas galimybės priešintis“. Tuo tarpu kai kurie teisės teoretikai¹²⁴ apsvaigimą apgaulės būdu siūlo vertinti kaip fizinio smurto panaudojimą.

Jei seksualinis prievartavimas ar išžaginimas padaromas mažamečiam asmeniui, tokia veika kvalifikuojama pagal bejėgiškos būklės požymį. Net ir mažamečio asmens sutikimas veikos baudžiamumo nepašalina. Baudžiamojoje teisėje ir teismų praktikoje yra preziumuojama, jog mažamečiai asmenys yra bejėgiškumo būklėje ir jų duodamas sutikimas seksualiniams santykiams nėra juridškai reikšmingas ir neapsaugo jo partnerio nuo atsakomybės. Tačiau teismų praktika daro tam tikras išimtis, kai mažametis vaikas yra pakankamai fiziškai bei psichiškai išsivystęs bei pats rodo iniciatyvą seksualiniams santykiams. Tai ypač aktualu bylose, kai mažamečiai santykiauja su 14 - 16 metų partneriu.¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, kad teismai turėtų atsargiai vertinti tuos atvejus, kai nustatoma, kad toks nukentėjusysis pats buvo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo iniciatorius.¹²⁶ Praktikoje teismams ypač sunku vertinti atvejus, kai nukentėjusysis ir kaltininkas yra panašaus amžiaus (pvz. nukentėjusysis 13 metų, o kaltininkas 14 metų amžiaus) ir, kai nukentėjusysis, nors yra ir jaunesnis, tačiau yra labiau subrendęs bei turi didesnę patyrimą seksualinių santykių srityje. Teigiama, jog tokie seksualiniai santykiai negali būti

¹²² Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 95.

¹²³ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-18.

¹²⁴ R. Marcinauskaitė. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11 (113). P. 46.

¹²⁵ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-18.

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

vertinami kaip išžaginimas ar seksualinis prievartavimas pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būkle, jei toks nukentėjusysis davė sutikimą ar pats buvo šių santykių iniciatorius, nes bejėgiškos būklės šiuo atveju tiesiog nėra.¹²⁷

Atsižvelgiant į tarptautinių teisės aktų rekomendacijas, taip pat įvertinant asmens iki 14 metų amžiaus socialinį ir psichinį brandumą, manytina, kad tokio amžiaus asmuo negali būti pakankamai subrendęs atsakingai vertinti seksualinių santykių reikšmę, galimas jų pasekmes ir išreikšti sutikimo tokiems santykiams, todėl tikslinga visus atvejus, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas vyksta su mažamečiu, kvalifikuoti kaip pasinaudojimą bejėgiška nukentėjusiojo būkle. Teismai taip pat pritaria, jog savo nesutikimo lytiškai santykiauti bei tenkinti lytinę aistrą nukentėjusysis mažametis išoriškai aiškiai ir sąmoningai neišreiškia ne dėl to, kad pats nori tokių santykių, o dėl savo amžiaus tarpsnio bei individualių psichologinių ypatumų.¹²⁸

Kai kaltininkas yra vyresnis ir labiau subrendęs už nukentėjusįjį, tokias veikas kvalifikuojant teismų praktikoje didesnių problemų nekyla - net ir tada, kai nukentėjusysis duoda sutikimą tokiems santykiams, paprastai inkriminuoja požymis „pasinaudodamas nukentėjusiojo bejėgiška būkle“.

Inkriminuojant pasinaudojimo bejėgiška būkle požymį seksualinių veikų, pažeidžiančių nepilnamečių asmenų teisę į seksualinę neliečiamybę ir nepriklausomumą, atvejais, kaskart reikia vertinti nepilnamečio subrendimo lygį ir tai, ar jis suprato su juo atliekamų veiksmų esmę, kadangi ne visada nepilnamečių asmenį galima laikyti esančiu bejėgiškos būklės. Analizuojant teismų praktiką pastebime, kad ne visais atvejais, kai lytiškai santykiauta ar lytinė aistra buvo tenkinama su nepilnamečiais, buvo inkriminuotas požymis „pasinaudojimas bejėgiška būkle“, kadangi kai kurie nukentėjusieji tinkamai suprato su jais atliekamus veiksmus.¹²⁹

Kalbant apie šio požymio taikymą teismų praktikoje, derėtų pastebėti, jog dažniausiai pasitaikanti klaida – tai tokio požymio netinkamas inkriminavimas norint pabrėžti ne realiai egzistuojančią bejėgišką nukentėjusiojo būklę, o tai, kad nukentėjusiojo valia buvo palaužta.¹³⁰ Pabrėžtina, jog kai nukentėjusiojo asmens bejėgiška būklė atsiranda dėl kaltininko tikslingai naudojamų veiksmų pasipriešinimui įveikti, tai tokie atvejai neturėtų būti vertinami kaip pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle.

Lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas ypač su mažamečiais asmenimis gali vykti išoriškai nenaudojant jokių objektyviai matomų prievartos priemonių. Teismai, nenustatę nei fizinio, nei psichinio smurto, nei kitų valios palaužimo formų, kartais veikas netinkamai kvalifikuoja kaip mažamečio asmens tvirkinimą, o ne kaip seksualinį prievartavimą. Jie tarsi

¹²⁷ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 95.

¹²⁸ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-233-317/2010.

¹²⁹ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.

¹³⁰ Ten pat.

pamiršta požymį „pasinaudojimas nukentėjusiojo bejėgiška būkle“.¹³¹ Aukštesnės instancijos teismai tokias veikas teisingai perkvalifikuoja į mažamečio asmens seksualinį prievartavimą kitokio fizinio sąlyčio būdu pasinaudojant nukentėjusiojo bejėgiška būkle. Tinkamas šio požymio supratimas padeda išvengti tokių situacijų, kai kaltininkas už atliktus veiksmus būtų be pagrindo nubaudžiamas švelnesne bausme. Iš aptartų bylų galime daryti išvadą, kad teismai ne visada tinkamai inkriminuoja požymį „pasinaudodamas nukentėjusiojo bejėgiška būkle“, taip pat pasitaiko atveju, kai kaltininkui sudaromos galimybės išvengti griežtesnės atsakomybės, kadangi teismai neatsižvelgia į šio požymio buvimą nusikalstamoje veikoje.

Apibendrinant galime pasakyti, jog pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tada, kai nukentėjusysis dėl savo fizinės ar psichinės būklės nesupranta su juo daromų veiksmų prasmės, reikšmės, arba, nors ir supranta, tačiau dėl fiziologinių priežasčių negali priešintis ar net išreikšti savo nesutikimo. Tinkamas šio požymio suvokimas ir taikymas teismų praktikoje daug prisideda prie mažamečių ir nepilnamečių seksualinės nepriklausomybės ir neliečiamumo apsaugos užtikrinimo.

2.3.5. Pasinaudojimas priklausomumu

Kaip vieną iš alternatyvių lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo sudėties požymių, „privertimo lytiškai santykiauti sudėtyje“ įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs pasinaudojimą priklausomumu. Asmens priklausomumas gali pasireikšti, pavyzdžiui, tam tikrais iš įstatymų kylančiais santykiais.¹³² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nurodo, jog priklausomumas gali kilti dėl giminystės (vaikai priklausomi nuo tėvų), santuokos, tarnybos (viršininkas ir sekretorė, darbdavys ir samdomas darbuotojas), materialinės priklausomybės (asmuo teikia materialinę paramą nukentėjusiajam) ir pan.¹³³

Pasak O. Fedosiuko, „pasinaudojimas priklausomumu – tai specifinė psichinės prievartos rūšis, kai nukentėjusiajam tiesiogiai arba užuominomis leidžiama suprasti, jog norint išvengti tam tikrų nemalonumų jis privalo paklusti kaltininko valiai ir patenkinti jo seksualinius norus. Priklausomumas suponuoja tokius santykius tarp žmonių, kai vieno žmogaus gerovė (padėtis) priklauso nuo kito žmogaus geros valios“.¹³⁴ Kvalifikuojant veiką pagal požymį „pasinaudojant

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 26 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-196/2006.

¹³² V. Dvilaitis. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį // Jurisprudencija, 2004. Nr. 60(52). P. 110.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

¹³⁴ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-18.

priklausomumu“ svarbu, kad nukentėjusysis suvoktų, jog nepatenkinus kaltininko seksualinių poreikių jo padėtis gali pablogėti.¹³⁵

Praktikoje galimi atvejai, kai iš įstatymų kylančio priklausomumo negalima inkriminuoti. Kadangi pagal Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateiktą požymio „pasinaudojant priklausomumu“ sampratą yra pripažįstamas tik priklausomumas de jure, lieka neaišku, kaip turėtų būti kvalifikuojamos veikos, kai yra pasinaudojama neformaliu priklausomumu (priklausomumu de facto). Siekiant išvengti reglamentavimo spragų, autorės nuomone, tikslinga Baudžiamojo kodekso 151 straipsnio dispoziciją papildyti požymiu „pasinaudojimas valdžia“, kuris apimtų neformalius priklausomumo santykius. Čia patektų atvejai, kai nepilnametis nukenčia nuo tokių asmenų, kurie yra neformalus nepilnamečio autoritetas, taip pat kaimynai, auklė, kurių santykiai su vaiku nėra teisiškai reglamentuoti, tačiau jie gali daryti įtaką nepilnamečiui. Kitu atveju, derėtų išplėsti požymio „pasinaudojimas priklausomumu“ sampratą, į ją įtraukiant ir neformalius ryšius su nepilnamečiu. Tačiau šiuo atveju būtų taikomas plečiamasis įstatymo aiškinimas, kas baudžiamojoje teisėje vertinama neigiamai.

Veika gali būti pripažinta kaip nepilnamečio privertimas lytiškai santykiauti net ir nenaudojant grasinimų panaudoti fizinį smurtą bei nenaudojant kitokios psichinės prievartos. Pats priklausomumo ar pasinaudojimo valdžia faktas palaužia nukentėjusiojo valią. Teismų praktikos, kur būtų inkriminuojamas būtent šis požymis per paskutiniuosius kelis metus nepavyko rasti, todėl darytina išvada, jog praktikoje dažniau naudojami kiti privertimo lytiškai santykiauti būdai – grasinimas fiziniu smurtu bei kitokios psichinės prievartos naudojimas, siekiant palenkti nukentėjusiojo valią.

2.3.6. Pasiūlymas, pažadėjimas suteikti ar suteikimas pinigų ar kitokios formos atlygio, kaip lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą nusikalstamos veikos sudėties požymis

Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnis, numatantis atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą, buvo įtvirtintas tik 2006 metais,¹³⁶ siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2004/68/TVR „Dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija“. Šio straipsnio 2 dalyje yra numatytas nusikalstamos veikos požymis „pasiūlymas,

¹³⁵ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-18.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.

pažadėjimas suteikti ar suteikimas pinigų ar kitokios formos atlygio“. Nuo kitų seksualinės prievartos veikų ši skiriasi tuo, jog nepilnametis sutinka lytiškai santykiauti su kaltininku, pasipriešinimui įveikti nenaudojama prievarta. Tačiau nepilnamečio sutikimas yra nulemtas ne objektyvaus jo noro turėti seksualinius santykius su kaltininku. Sutikimas šiuo atveju yra pasiekiamas už pinigus ar kitokį atlygį arba už pažadą suteikti nukentėjusijai dominantį atlygį, pavyzdžiui, priimti į darbą, nuvežti į užsienį ir pan.¹³⁷ Analizuojant šį požymį reikia pastebėti, jog įstatymas nereikalauja, jog pasiūlymai ar pažadai būtų įgyvendinti. Svarbu tik tai, jog tokie kaltininko veiksmai turėjo lemiamą reikšmę nepilnamečio sutikimui lytiškai santykiauti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą su kaltininku. Tokiais atvejais nepilnamečio duotas sutikimas seksualiniams santykiams praranda juridinę reikšmę.

Kaip jau minėjome anksčiau, atvejai, kai mažamečiai asmenys sutinka santykiauti už pinigus ar kitos formos atlygį, teismų praktikoje vienareikšmiškai vertinami kaip pasinaudojimas mažamečio bejėgiška būkle. Tačiau kai nukentėjusysis yra nepilnametis, tokio sutikimo gavimas nelaikomas pasinaudojimu bejėgiška nukentėjusio asmens būkle ir vertinamas kaip lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą. Kaip pavyzdį galime pateikti nuosprendį, kuriuo *L.D. nuteistas už tai, kad ne mažiau kaip kartą per savaitę, turėdamas vieningą tyčią tenkinti savo lytinę aistrą su nepilnamete M.Č., suteikęs jai už tai pinigų, pirkdamas saldumynus, pamaitindamas, lietė pirštais jos lytinius organus, laižė jos lytinius organus, privertė nukentėjusiąją rankomis masturbuoti jo lytinį organą, taip fizinio sąlyčio būdu, tenkino lytinę aistrą su nepilnamete*.¹³⁸ Teismas šią veiką teisingai kvalifikavo kaip lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą.

Apibendrinant galima pasakyti, jog tokio požymio numatymas Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse, sudarė galimybes nubausti asmenis, kurie naudojami nepilnamečių nesubrendimu ir patiklumu, net ir tuo atveju kai nepilnamečiai jau nelaikomi bejėgiškos būklės asmenimis.

2.4. Seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas

Atsižvelgiant į seksualinės prievartos prieš vaikus pavojingumą bei siekiant įgyvendinti priisiimtus tarptautinius įsipareigojimus, Baudžiamasis kodeksas numato, jog už seksualinio pobūdžio veikas prieš vaikus atsako ir fizinis, ir juridinis asmuo. Todėl toliau atskirai nagrinėsime

¹³⁷ Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 190.

¹³⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311/2008.

fizinio ir juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais. Pirmiausia nagrinėsime fizinį asmenį, kaip seksualinės prievartos prieš vaikus subjektą, o vėliau pereisime prie juridinio asmens analizės.

2.4.1. Fizinis asmuo, kaip seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas

Pagrindinis nusikalstamos veikos sudėties požymis, apibūdinantis trauktiną baudžiamojon atsakomybėn fizinį asmenį, yra jo amžius. Baudžiamojo įstatymo 13 straipsnyje yra numatyta, jog baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo, kuris padarė nusikalstamą veiką sulaukęs 16 metų amžiaus, už kai kuriuos sunkius nusikaltimus baudžiamoji atsakomybė gali kilti ir asmeniui, kuris nusikaltimo padarymo metu buvo sulaukęs 14 metų amžiaus. Tarp tokių nusikalstamų veikų patenka ir mažamečio ar nepilnamečio asmens išžaginimas ir tokių asmenų seksualinis prievartavimas. Tai rodo griežtą įstatymų leidėjo poziciją dėl tokių veikų pavojingumo.

Šių nusikalstamų veikų subjektu gali būti ir vyras, ir moteris. Tai gali būti ir asmuo, kuris su nukentėjusiuoju yra turėjęs lytinių santykių arba kurį su nukentėjusiuoju sieja draugystės, giminystės (pavyzdžiui, tėvas, dukra, brolis) ar net santuokiniai (vyras, žmona) ryšiai. Buvimas santuokoje nėra baudžiamąją atsakomybę šalinanti aplinkybė už prievartinius lytinius santykius ar lytinės aistros tenkinimą.

Kadangi mūsų nagrinėjamos veikos vertinamos kaip skirtingo pavojingumo nusikalstamos veikos, todėl, reikia pažymėti, jog ir atsakomybėn trauktinas asmuo šiose veikose yra skirtingas. Už privertimą lytiškai santykiuoti ir už mažamečio asmens tvirkinimą atsako bet kurios lyties asmuo, kuris yra sulaukęs 16 metų amžiaus. Pastarąsias veikas įstatymų leidėjas laiko mažiau pavojingas negu išžaginimą ar seksualinį prievartavimą. Kaip jau minėjome, bendra taisyklė ta, jog už nusikalstamą veiką atsako asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus. Analizuojant baudžiamojon atsakomybės trauktiną asmenį už lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą, atkreipiamas dėmesys, jog po 2010 m. įstatymų leidėjo padaryto šio straipsnio pakeitimo,¹³⁹ po kurio straipsnio pirmoji dalis skamba taip: „Pilnametis asmuo, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių, baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki trejų metų“, darytina išvada, jog tai vienintelė veika visame Nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui skyriuje, už kurią atsako tik pilnametis asmuo.

¹³⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151(1), 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas. XI-989 // Valstybės žinios. 2010.07.20, Nr. 86-4540

Nagrinėjant šių nusikalstamų veikų subjektą, reikia atkreipti dėmesį, jog įstatymų leidėjas Baudžiamojo kodekso straipsnyje, numatančiame atsakomybę už lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą įtvirtina ir specialaus subjekto požymį. Taip yra todėl, jog kai kuriais atvejais atskiri nusikaltėlio asmenybės bruožai turi įtakos ne tik paties nusikaltėlio pavojingumui, bet ir gali daryti įtaką nusikalstamos veikos pavojingumui.¹⁴⁰ Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnio 3 dalyje yra numatytas specialus subjektas - tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas teisėtas vaiko atstovas arba kitas asmuo, turintis įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Šiuo atveju įtvirtinamas draudimas lytiškai santykiauti su pavaldžiu ar priklausomu nepilnamečiu, preziumuojant, kad šie įgaliojimai bet kuriuo atveju turi įtakos nepilnamečio apsisprendimui, net jei jis tai suvokia darąs savanoriškai. Kartu siekiama užtikrinti, kad tam tikrą valdžią turintis asmuo nepasinaudotų nepakankama nepilnamečio lytine branda ir jo pasirinkimais.¹⁴¹

Tėvas ir motina yra vaikų atstovai pagal įstatymą. Lietuvos Respublikos civilis kodeksas numato, jog tėvais laikomi asmenys, kurie yra įrašyti vaiko tėvu, motina vaiko gimimo liudijime (3.138 str.).¹⁴²

Vaiko globėjas ar rūpintojas – tai vaiko atstovai pagal įstatymą, kurių padėtį apibrėžia Civilinio kodekso normos. Šio kodekso 3.251 str. nurodyta, jog globa nustatoma vaikams, nesulaukusiems 14 metų, o rūpyba nustatoma vaikams, kurie jau yra sulaukę 14 metų amžiaus.¹⁴³

Teisėtas vaiko atstovas, autorės nuomone, turėtų būti suprantamas kaip asmuo, kuriam teisės aktų yra numatyta teisė ir pareiga auginti, rūpintis vaiku. Manytume, jog teisėtas vaiko atstovas nuo asmens, turinčio įstatymuose nustatytų įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu ir skiriasi tuo, jog vienu atveju santykius reglamentuoja įstatymai, o kitu – kiti teisės aktai.

Svarstant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymo projektą Seime, pastebėta, jog 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendime „Dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija (2004/68/TVR)“, kuri siekiama įgyvendinti, yra suformuluotas įpareigojimas nustatyti baudžiamąją atsakomybę už tyčinį veikimą atlikti lytinius santykius su vaiku piktnaudžiaujant pripažinta pasitikėjimo, valdžios arba įtakos vaikui padėtimi, o pateikto įstatymo projekto suformuluota 151¹ straipsnio 2 dalies (dabar 3 dalies) dispozicija nustato siauresnį ratą požymių, kuriuos realizavus kaltininkui kyla baudžiamoji

¹⁴⁰ Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. – Vilnius: Justitia, 2009. P.328.

¹⁴¹ Ši norma skiriasi nuo baudžiamojo kodekso 151 str. numatytos sunkesnės nusikaltimo sudėties, kadangi pagal 151 str. atsakomybė kyla tik už santykiavimą prieš asmens valią, t. y. kuomet nėra nepilnamečio laisvo sutikimo lytiniams santykiams.

¹⁴² Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴³ Ten pat.

atsakomybė.¹⁴⁴ Siūloma nustatyti griežtesnę baudžiamąją atsakomybę tik tėvams, globėjams, rūpintojams ar kitiems teisėtiems vaiko atstovams bei asmenims, kurie turi įstatymais apibrėžtu įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu. Tokiu projektu ignoruojamas Tarybos pagrindų sprendimo įpareigojimas nustatyti baudžiamąją atsakomybę žymiai didesne apimtimi. Atsižvelgiant į tai buvo pasiūlyta ir kur kas universalesnė siūlomo BK 151¹ straipsnio dispozicija, kuri nustatytų baudžiamąją atsakomybę ir tiems asmenims, kurie lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo su nepilnamečiu asmeniu tikslu naudojami, pavyzdžiui, neformalių santykių metu susiformavusia įtaka vaikui ir panašiais atvejais. Pasiūlyta išplėsti subjektų ratą, atsižvelgiant į Lietuvos tradicijas ir papročius, pvz., pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą, nepilnamečio broliai, seserys, seneliai (jei nepilnametis turi tėvus), dėdės, tetos, pusbroLIAI, pusseserės faktiškai nėra nei teisėti vaiko atstovai, nei turi įstatymais apibrėžtu įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu, nors jie neabejotinai užima pasitikėjimo, valdžios ir įtakos (jei yra pilnamečiai) vaikui padėtį. Dispozicijoje žodį „įstatymais“ buvo siūlyta pakeisti žodžiais „teisės aktais“, nes konkrečių asmenų įgaliojimus nepilnamečių atžvilgiu Lietuvoje dažnai apibrėžia ne įstatymai, bet poįstatyminiai teisės aktai (pvz., švietimo, globos, gydymo, bausmių vykdymo ir kitose srityse). Tačiau į tai nebuvo atsižvelgta. Tai, autorės vertinimu, yra įstatymų leidėjo palikta spraga, kuri praktikoje gali sukelti neaiškumų.

Darbo autorė pritaria išsakytoms nuomonėms ir siūlo įstatymų leidėjui išplėsti seksualinių veikų, pažeidžiančių nepilnamečių seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą, subjektų ratą. Straipsnio dispozicijos apibrėžimas galėtų būti toks:

„Tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas asmuo, kuris turi teisės aktais apibrėžtu įgaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu ar pasinaudojęs valdžia, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su juo, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiuoti požymių,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.“

2.4.2. Juridinis asmuo, kaip seksualinės prievartos prieš vaikus subjektas

Kaip jau minėjome, už nusikalstamas veikas vaikų seksualiniam neliečiamumui ir nepriklausomybei (išskyrus mažamečio asmens tvirkinimą) atsako ir juridinis asmuo. Juridinio asmens atsakomybė Baudžiamajame kodekse buvo reglamentuota 2002 m. sausio 25 d. įstatymu papildžius 1961 metų baudžiamojo kodekso 11¹ straipsniu „Juridinių asmenų baudžiamoji

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada. 2006, Nr. XP-1199 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275141; prisijungimo laikas: 2011-03-08.

atsakomybė¹⁴⁵. 2006 metais, papildžius Baudžiamąjį kodeksą, buvo įtvirtinta juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė ir už nusikalstamas veikas, pažeidžiančias vaikų teisę į seksualinį nepriklausomumą ir neliečiamybę.¹⁴⁶ Tai padaryta siekiant įgyvendinti Europos Sąjungos 2003 m. gruodžio 22 d. Tarybos pagrindų sprendimą 2004/68/TVR dėl kovos su seksualiniu vaikų išnaudojimu ir vaikų pornografija.

Tai dar vienas specialus nagrinėjamų veikų subjektas. Baudžiamasis kodeksas nepateikia juridinio asmens sampratos. Tokią sąvoką pateikia Civilinis kodeksas, kurio 2.33 straipsnyje yra numatyta, kad juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises ir pareigas, būti ieškovu ir atsakovu teisme.¹⁴⁷ Juridiniai asmenys dar yra skirstomi į viešuosius ir privačiuosius. Viešųjų juridinių asmenų baudžiamoji atsakomybė yra ribota.¹⁴⁸ Baudžiamojon atsakomybėn negali būti patraukti valstybė, valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga bei viešoji tarptautinė organizacija bei tos organizacijos, kurių veiklos steigimo dokumentuose įtvirtinti privilegijos, imunitetai nuo valstybės jurisdikcijos.¹⁴⁹ Kitaip nei fiziniai asmenys, kurių atsakomybės klausimai sureguliuoti Baudžiamojo kodekso bendrojoje dalyje, juridiniai asmenys atsako tik už tokias nusikalstamas veikas, už kurių padarymą Baudžiamojo kodekso specialiojoje dalyje numatyta juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė. Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje yra numatyta, kad juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas tik tuo atveju, jeigu nusikalstamą veiką juridinio asmens naudai arba interesais padarė fizinis asmuo, veikęs individualiai ar juridinio asmens vardu, jeigu jis, eidamas vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, turėjo teisę:

- 1) atstovauti juridiniam asmeniui arba
- 2) priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba
- 3) kontroliuoti juridinio asmens veiklą.

Aiškinant įstatymą, galima daryti išvadą, jog juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė yra išvestinė iš fizinio asmens baudžiamosios atsakomybės. Taip pat tam, kad juridinių asmenų būtų galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn, reikalinga Baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 2 d. ar 20 str. 3 d. numatytų sąlygų visuma.

Svarstant Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymo projektą Seime, nuomonės išsiskyrė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atstovaujamas

¹⁴⁵ Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. – Vilnius: Justitia, 2009. P.317.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.

¹⁴⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴⁸ Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. – Vilnius: Justitia, 2009. P.328.

¹⁴⁹ Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 61.

tuometinio Baudžiamųjų bylų skyriaus pirmininko J. Riepšo, išreiškė poziciją, jog šios normos įvedimas nėra būtinas, nes sunkiai įsivaizduojama, kad juridinis asmuo gali būti prisidėjęs prie šių nusikaltimų padarymo sutinkamai su Baudžiamojo kodekso 20 straipsnyje nustatytais juridinių asmenų baudžiamosios atsakomybės sąlygomis.¹⁵⁰ Kitokios nuomonės laikėsi Teisės institutas, atstovaujamas direktoriaus A. Čepo. Tačiau Teisės institutas pripažino, kad nustačius juridinio asmens baudžiamąją atsakomybę, gali kilti šių normų įgyvendinimo ir taikymo problemų.¹⁵¹ Taip gali atsitikti dėl to, kad pagal Lietuvos baudžiamąją teisę juridinis asmuo atsako tik tada, jeigu nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais. Tai reiškia, kad fizinis asmuo, darydamas nusikalstamą veiką, siekia materialinės ar kitokios naudos juridiniam asmeniui, kuriame jis dirba, arba veikia juridinio asmens, kuriame jis dirba, interesais. Tuo tarpu nusikalstamų veikų, numatytų Baudžiamojo kodekso 149, 150, 151 (o dabar ir 151¹) straipsniuose, subjektyvieji požymiai pasireiškia tuo, kad kaltininkui šių veikų darymas yra seksualinio pasitenkinimo būdas, lytinio potraukio patenkinimas. Praktiškai yra neįmanoma, kad darydamas šias veikas kaltininkas veiktų juridinio asmens naudai arba interesais. Prieštaraujant šiai nuomonei, buvo teigiama, jog juridinis asmuo gali atsakyti nebūtinai kaip nusikaltimo tiesioginis subjektas. Jis gali būti patrauktas atsakomybėn kaip nusikalstamos veikos bendrininkas. V. Piesliako nuomone, sprendžiant juridinio asmens atsakomybės klausimą, svarbiausia yra fizinio asmens padarytos veikos ir juridinio asmens ryšys, o ne Baudžiamojo kodekso specialiosios dalies straipsnyje numatytos veikos požymiai juridinio asmens padarytoje veikoje.¹⁵²

Nors įstatymų leidėjas ir numatė juridinių asmenų atsakomybę, tačiau nėra visiškai aišku, kokiais atvejais juridinis asmuo bus traukiamas atsakomybėn. Anot O. Fedosiuko, galvoje turimi atvejai, kai veikos padaromos kuriant juridiniam asmeniui pornografijos produkciją, panaudojant vaikus prostitucijai ir pan.¹⁵³ Išanalizuotoje teismų praktikoje nepasitaikė atveju, kad už veikas vaikų seksualiniam neliečiamumui ir nepriklausomybei būtų nubausti juridiniai asmenys. Taip yra todėl, kad Lietuvoje juridinio asmens atsakomybė už nusikalstamas veikas seksualiniam vaikų nepriklausomumui ir neliečiamybei buvo įvesta spontaniškai, tik iš esmės įgyvendinant prisiimtus tarptautinius įsipareigojimus.¹⁵⁴ Kadangi išanalizuotuose teismų sprendimuose ir nutartyse nepavyko rasti atveju, kai už seksualinę prievartą prieš vaikus būtų nuteisti juridiniai asmenys, todėl nėra visiškai aišku kaip teismai vertina juridinį asmenį, kaip šių nusikalstamų veikų subjektą.

¹⁵⁰ Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada. 2006, Nr. XP-1199 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275141; prisijungimo laikas: 2011 03 08.

¹⁵¹ Ten pat.

¹⁵² Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. – Vilnius: Justitia, 2009. P.333.

¹⁵³ Fedosiuko O. Paskaitų tezės //

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2011-02-19.

¹⁵⁴ E. Gruodytė, S. Žižienė. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 2(2). P. 196.

Kyšininkavimo atveju juridinio ir fizinio asmenų nauda ir interesai lengvai susiejami, tačiau vyrauja nuostata, jog seksualiniai nusikaltimai yra daugiau asmeniniai, grėsmingi ir visada pažeidžiantys žmogaus seksualinį neliečiamumą ar seksualinio apsisprendimo laisvę, fizinius asmens įgeidžius, aistras ir kt. veiksmai.¹⁵⁵ Galime tik įsivaizduoti situacijas, kuriose nusikaltimo subjektu galėtume pripažinti juridinį asmenį. Pvz., *juridinis asmuo, kurio legali veikla yra modelių paieška, „papildomai“ užsiima vaikų pornografinės medžiagos gamyba – su nepilnamečiais ar mažamečiais yra atliekami įvairūs seksualiniai veiksmai. Tokios modelių atrankos agentūros darbuotojas, joje legaliai dirbantis judesio mokytoju, atlieka natūralų lytinį aktą su mažamete. Ji šiems veiksams nesipriešina. Lytinį aktą darbuotojas filmuoja, taip gamindamas pornografinę medžiagą.* Iš pateiktos situacijos matyti, kad vienu metu yra atliekamos 2 veikos – viena legali (modelių paieška), kita - nelegali (pornografinės medžiagos gamyba).

Pateiktame pavyzdyje nusikalstamas veikas atliko juridinio asmens darbuotojas, neįnantis vadovaujančių pareigų, todėl vertinant juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės klausimą, reikia vadovautis baudžiamojo kodekso 20 straipsnio 3 dalimi. Pirmiausia reikia įrodyti, jog veika buvo siekiama naudoti juridiniam asmeniui. Iš situacijos aišku, jog iš gaminamos pornografinės produkcijos juridinis asmuo galėjo gauti materialinės naudos (įstatymas nereikalauja, jog ta nauda būtinai būtų gauta), todėl galima teigti, jog veika atlikta juridinio asmens naudai. Kita sąlyga, kurią reikia įrodyti – kad juridinio asmens darbuotojas veikė dėl nepakankamos, vadovaujamas pareigas užimančio ir turinčio teisę atstovauti juridiniam asmeniui ar priimti sprendimus jo vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą, nepakankamos priežiūros ir kontrolės. Taigi, jei toks asmuo neskirdavo pakankamai dėmesio asmenų, su kuriais atliekami seksualiniai veiksmai ir gaminama pornografinė produkcija, amžiui ar net pats skatino tokią veiką, tai galime teigti, jog darbuotojas taip veikė dėl to, kad vadovaujantis asmuo nepakankamai prižiūrėjo ar kontroliavo. Šis pavyzdys įrodo, jog juridinis asmuo gali būti pripažintas ne tik seksualinių veikų prieš vaikus bendrininku, bet ir vykdytoju. Manytume, jog su vaiku atliekami realūs lytiniai santykiai šioje situacijoje turėtų būti vertinami kaip išžaginimas pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle ir už šią veiką kaip vykdytojas atsakytų ir juridinis asmuo.¹⁵⁶

Apibendrinant galima pasakyti, jog atlikta analizė įrodo, kad teoriškai galimos įvairios situacijos, kai už seksualinius nusikaltimus yra galimybė nubausti ir juridinius asmenis, tačiau vargu ar pats įstatymas artimiausiu metu bus praktiškai pritaikytas.

¹⁵⁵ E. Gruodytė, S. Žizienė. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 2(2). P. 199.

¹⁵⁶ Ten pat. P. 200.

2.5. Subjektyvusis kaltės požymis seksualinės prievartos prieš vaikus veikose

Darbe nagrinėjamos veikos nusikalstamomis pripažįstamos tik padarius jas tiesiogine tyčia. Toliau atskleisime tiesioginės tyčios turinį konkrečiose nusikalstamose veikose.

Tiesioginė tyčia nepilnamečio ar mažamečio asmens išžaginime ar seksualiniame prievartavime pasireiškia tuo, jog kaltininkas suvokia, kad atlieka natūralų lytinį aktą arba tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu ar mažamečiu asmeniu analiniu, oraliniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu prieš nukentėjusiojo valią, panaudodamas fizinį smurtą ar grasindamas tuoj pat jį panaudoti, ar kitaip atimdamas nukentėjusiajam galimybę priešintis, ar pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, ir nori taip veikti.

Privertimo lytiškai santykiuoti atveju, kai tai padaroma nepilnamečio asmens atžvilgiu, tiesioginė tyčia pasireiškia kaltininko suvokimu, kad jis grasindamas panaudoti smurtą ar panaudodamas kitokią psichinę prievartą arba pasinaudodamas asmens priklausomumu verčia nepilnametį prieš jo valią lytiškai santykiuoti ar tenkinti lytinę aistrą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu su kaltininku ar kitu asmeniu. Kaltininkas numato, kad nukentėjusysis tenkins jo lytinę aistrą, ir to nori.

Lytinės aistros tenkinimo pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą nusikalstamos veikos sudėtyje, kai tai padaro pilnametis asmuo nepilnamečio (iki 16 metų amžiaus) atžvilgiu, tiesioginė tyčia pasireiškia tuo, jog pilnametis asmuo suvokia, jog santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su jaunesniu negu šešiolikos metų asmeniu, ir nori taip veikti. Tuo tarpu tyčios turinys to paties straipsnio (151¹) antroje dalyje pasireiškia kaltininko suvokimu, kad jis lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu, prieš tai pasiūlęs ar pažadėjęs suteikti ar suteikęs jam už tai pinigų ar kitokį atlygį, ir nori taip veikti.

Kai veiką, numatytą Baudžiamojo kodekso 151¹ straipsnio 3 dalyje padaro specialaus subjekto požymius atitinkantis asmuo, tyčia pasireiškia kaltininko suvokimu, jog jis lytiškai santykiauja ar kitaip tenkina lytinę aistrą su nepilnamečiu asmeniu, kuris yra jo tikras vaikas, globotinis, rūpintinis ar kitas vaikas, kurio atžvilgiu kaltininkas turi įstatymuose numatytą įgaliojimą, ir nori su tokiu nepilnamečiu asmeniu lytiškai santykiuoti ar kitaip tenkinti lytinę aistrą.

Mažamečio asmens tvirkinimo nusikalstamos veikos sudėtyje tiesiogine tyčia pasireiškia kaltininko suvokimu, jog jis daro seksualinį poveikį mažamečiui, ir nori taip veikti. Yra nuomonių, jog tvirkinamieji veiksmai gali būti realizuoti ir netiesiogine tyčia.¹⁵⁷ Tačiau su šia nuomone sunku sutikti, kadangi tvirkinamųjų veiksmų sudėtis yra formali, t.y. nusikaltimas laikomas baigtu nuo

¹⁵⁷ Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 107.

veiksmų atlikimo momento. Baudžiamojoje teisėje netiesioginė tyčia siejama su padarinių atsiradimu.

Kadangi mūsų nagrinėjamosiose veikose nusikalstamos veikos objekto nepilnametystė ar mažametystė yra nusikalstamą veiką kvalifikuojantis požymis (išžaginimo, seksualinio prievartavimo ir privertimo lytiškai santykiauti veikose), todėl toliau bus išsamiau aptartas kaltininko tyčios santykis su šiuo požymiu.

Kvalifikuojančio požymio nesuvokimas mūsų aptariamose veikose nepašalina asmens kaltės ir baudžiamosios atsakomybės už šias veikas. Jei kaltininkas darydamas išžaginimą, seksualinį prievartavimą ar privertimo lytiškai santykiauti veiką nesuvokė nukentėjusiojo nepilnametystės ar mažametystės požymio, šis požymis negali būti jam inkriminuotas, jei dėl to nėra jo kaltės. Tačiau teismų praktikoje yra pripažįstama neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių (jei kaltininkas nesuvokė kvalifikuojančio požymio, tačiau pripažįstama, jog pagal bylos aplinkybes turėjo ir galėjo tai suvokti, tai jo atlikti veiksmai pripažįstami kvalifikuota nusikalstama veika).¹⁵⁸ Taigi teismai pripažįsta mišrią kaltę formaliose sudėtyse.¹⁵⁹ Kaltės nėra tik tuo atveju, kai kaltininkas nesuvokė nukentėjusiojo mažametystės ar nepilnametystės ir neturėjo ar negalėjo to suvokti. Tokiai teismų praktikai pritaria ir kai kurie teisės doktrinos atstovai.¹⁶⁰

Tokiais atvejais, kai kaltininkas ir nukentėjusysis iki įvykio nebuvo pažįstami ir, kai nukentėjusiajam iki 14 ar iki 18 metų trūksta tik kelių mėnesių ir jis pagal savo išvaizdą atrodo vyresnis nei iš tiesų yra, teismų praktikoje kaltininkui gali būti inkriminuotas tik toks požymis, kurį jis suvokė, pavyzdžiui, jei išžaginimo nukentėjusioji iš tiesų atrodė vyresnė nei 14 metų ir kaltininkas iš kitų aplinkybių negalėjo spręsti, jog ji mažametė, tai kaltininkui gali būti inkriminuotas ne mažametės, o nepilnametės išžaginimas.¹⁶¹ Kitais atvejais, kai teismai įvertina, jog pagal bylos aplinkybes, ypač nukentėjusiojo fizinius duomenis, taip pat savo asmenines savybes kaltinamasis turėjo ir galėjo suvokti, kad nukentėjusysis yra nepilnametis ar mažametis asmuo, tai nepašalina jo atsakomybės už mažamečio ar nepilnamečio asmens išžaginimą ar seksualinį prievartavimą.¹⁶²

Tokiai teismų praktikai pritaria ne visi autoriai. A. Abramavičius ir G. Švedas teigia, jog pagal mūsų Baudžiamąjį įstatymą tiek išžaginimas, tiek ir seksualinis prievartavimas yra tyčiniai nusikaltimai, todėl pagal visuotinai pripažintą nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklę kaltininko tyčia turi apimti ne tik pagrindinius, bet ir nusikalstamą veiką kvalifikuojančius

¹⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.

¹⁵⁹ S. Bikelis. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje/ Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2007. P. 85.

¹⁶⁰ Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2006. P.399.

¹⁶¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92/2006.

¹⁶² Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.

požymius.¹⁶³ Jų nuomone, atsižvelgiant į Baudžiamojo įstatymo bendrojoje dalyje įtvirtintą kaltės ir jos formų sampratą negalima pripažinti, jog esant tyčiniam nusikaltimui kaltininko psichinis santykis su kai kuriais tokio tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kaltės forma. Autoriai pateikia Danijos pavyzdį, kur tiesiogiai pačiame kodekse įtvirtinta, kad jei veikos baudžiamumas priklauso nuo asmens, kuris patyrė prievartą, amžiaus, o kaltininkas veikė nežinodamas apie tokį nukentėjusiojo amžių, ir jei veika dėl šios priežasties negali būti pripažinta tyčine, tai bausmė, jei asmuo veikė dėl nerūpestingumo, turi būti proporcingai sumažinta.¹⁶⁴ Danijos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta taisyklė, pagal kurią kaltininko santykis su kai kuriais tyčinio nusikaltimo požymiais gali pasireikšti neatsargia kalte, bet tokiu atveju veika nėra pripažįstama tyčine ir už šio nusikaltimo padarymą skiriama bausmė turi būti sumažinama.

S. Bikelis daktaro disertacijoje teigia, jog Baudžiamojo kodekso 15 straipsnis įtvirtina bendrą taisyklę, reikalaujančią, kad nusikalstama veika būtų laikoma padaryta tyčia tik tada, kai asmuo suvokė jos pavojingą pobūdį. Jo manymu, ši taisyklė turi būti taikoma ir veiką kvalifikuojančių požymių atžvilgiu. Kvalifikuojantys požymiai nėra išskirtiniai – jie lygiai taip pat apibūdina veikos pavojingumą kaip ir kiti požymiai, todėl, autorės manymu, inkriminuojant kaltininkui tyčią, jie turėtų būti jo suvokti.¹⁶⁵ Darbo autorė pritaria mokslininkų pozicijoms, kurie siūlo laikytis nuoseklios ir Baudžiamajame kodekse įtvirtintos tyčios sampratos, ir visas šiame darbe nagrinėjamas veikas, kurios turi formalizuotą nusikalstamų veikų sudėtį, siūlo laikyti padaromomis tik tiesiogine tyčia, tokį pat kaltės santykį taikant ir kvalifikuotiems aptariamų veikų požymiams.

Iš to kas pasakyta, galime daryti išvadą, jog Lietuvos teismų praktika, kvalifikuojant veikas kaip nepilnamečio ar mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tuo atveju, kai kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra mažametis ar nepilnametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis bei savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių), prieštarauja visuotinai pripažintoms nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklėms.

¹⁶³ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.

¹⁶⁴ A. Abramavičius, G. Švedas. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66(1). P. 14.

¹⁶⁵ S. Bikelis. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje / Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2007. P. 85.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Atlikus istorinę seksualinės prievartos sampratos analizę, paaiškėjo, jog vaikų seksualinės neliečiamybės apsauga atsirado žymiai vėliau nei pats seksualinės prievartos baudžiamumas - tik XIX a.
2. Seksualine prievarta prieš vaikus derėtų laikyti lytinį santykiavimą, seksualinės aistros tenkinimą oraliniu, analiniu ar kitokio fizinio sąlyčio būdu su vaiku panaudojant fizinį smurtą ar grasinant jį panaudoti, panaudojant kitokią psichinę prievartą, kitaip atimant galimybę priešintis, pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle, pasinaudojant priklausomumu, pasiūlant, pažadant suteikti ar suteikiant pinigų ar kitokios formos atlygį vaikui, pasinaudojant turima valdžia.
3. Seksualinė neliečiamybė ir nepriklausomumas – tai vaiko apsauga nuo pernelyg ankstyvo seksualinio poveikio bei jo apsauga nuo seksualinės prievartos.
4. Atlikus pasirinktų Baudžiamojo kodekso straipsnių analizę, darytina išvada, jog visišką seksualinę neliečiamybę Lietuvoje turi vaikai iki 14 metų. Kitais atvejais veikos baudžiamumas priklauso nuo nukentėjusiojo ir kaltininko tarpusavio santykių, amžiaus skirtumo ir sutikimo buvimo ar nebuvimo.
5. Neprievartinio lytinio santykiavimo pavojingumas 14 - 16 metų asmens seksualiniam neliečiamumui kvestionuotinas.
6. Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo išskyrimas į atskiras nusikalstamas veikas bei seksualinio prievartavimo veikos pripažinimas mažiau pavojinga už išžaginimą veika nėra pagrįstas.
7. Lytinės aistros tenkinimas kitokio fizinio sąlyčio būdu apima visas homoseksualaus, lesbietiško, sadistinio, mazochistinio seksualinio pasitenkinimo formas fiziškai kontaktuojant lytiniais organais, rankomis, liežuviu, kitomis kūno vietomis.
8. Požymiui „kitaip tenkinti lytinę aistrą“ derėtų priskirti ne tik oralinį, analinį lytinės aistros tenkinimą, bet ir lytinės aistros tenkinimą kitokio fizinio sąlyčio būdu bei kitokio nefizinio sąlyčio būdu.
9. Tikslinga tvirkinamaisiais veiksmais pripažinti tik „minkštus“ fizinio sąlyčio būdus, nesusijusius su vaiko lytinių organų lietim, glostymu ar bučiavimu, taip pat nesusijusius su vaiko įtraukimu į kaltininko masturbaciją ar vaiko kūno lietim kaltininko lytiniais organais, taip pat intelektinį vaiko tvirkinimą.
10. Seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais fizinio smurto panaudojimu derėtų laikyti neteisėtą tyčinį prieš nukentėjusiojo valią jo organizmui daromą fizinį poveikį, nukreiptą į žalos

sveikatai padarymą, fizinio skausmo sukėlimą ar laisvės atėmimą, ar bejėgiškos, ar kitos nenatūralios būklės sukėlimą, siekiant nukentėjusiojo pasipriešinimo įveikimo.

11. Privertimo lytiškai santykiuoti sudėtyje kitokios psichinės prievartos panaudojimas turėtų būti suprantamas kaip grasinimas sunaikinti, sugadinti turtą, padaryti kitokią žalą, pažeisti nukentėjusiojo ar jo artimųjų interesus, paskleisti kompromituojančias žinias ar kitaip pakenkti ateityje.

12. Nuosekliai suvokiant požymį „kitoks atėmimas galimybės priešintis“ jo turinys turėtų apimti būdus, kurių neapima terminai „fizinio smurto panaudojimas“, „grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą“, „pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle“ ir „kitoks psichinės prievartos panaudojimas“.

13. Pasinaudojimas bejėgiška nukentėjusiojo būkle yra tada, kai nukentėjusysis dėl savo fizinės ar psichinės būklės nesupranta su juo daromų veiksmų prasmės, reikšmės, arba, nors ir supranta, tačiau dėl fiziologinių priežasčių negali priešintis ar išreikšti savo nesutikimo.

14. Atsižvelgiant į tarptautinių teisės aktų rekomendacijas, taip pat įvertinant asmens iki 14 metų amžiaus socialinį ir psichinį brandumą, manytina, kad tokio amžiaus asmuo negali būti pakankamai subrendęs atsakingai vertinti seksualinių santykių reikšmę, galimas jų pasekmes ir išreikšti sutikimo tokiems santykiams, todėl tikslinga visus atvejus, kai lytinis santykiavimas ar lytinės aistros tenkinimas vyksta su mažamečiu, kvalifikuoti kaip išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pasinaudojant bejėgiška nukentėjusiojo būkle.

15. Tuo atveju, kai nustatoma, jog nepilnamečio asmens sutikimas seksualiniams santykiams yra duotas nenaudojant prievartos, tačiau iš bylos aplinkybių matyti, jog nepilnamečiui už tai buvo pasiūlytas bet kokios formos atlygis, toks sutikimas praranda juridinę reikšmę.

16. Atlikta analizė rodo, jog seksualinės prievartos prieš vaikus subjektu gali būti ir juridinis asmuo, tačiau teismų nuosprendžių ir nutarčių šiuo klausimu rasti nepavyko.

17. Kvalifikuojant veikas kaip nepilnamečio ar mažamečio asmens išžaginimas ar seksualinis prievartavimas tuo atveju, kai kaltininkas nesuvokė, kad nukentėjusysis yra mažametis ar nepilnametis, tačiau pagal bylos aplinkybes, nukentėjusiojo fizinius duomenis bei savo asmenines savybes turėjo ir galėjo tai suvokti (neatsargi kaltė dėl šių kvalifikuojančių požymių), prieštaraujama visuotinai pripažintoms nusikalstamų veikų kvalifikavimo taisyklėms.

18. Kadangi išžaginimo ir seksualinio prievartavimo sudėtyse numatytas tik grasinimas panaudoti fizinį smurtą, siūlytina įstatymų leidėjui šių straipsnių dispozicijas papildyti požymiu „panaudodamas kitokią psichinę prievartą, kurią grasinama realizuoti tuoj pat“.

19. Siekiant išvengti reglamentavimo spragų, tikslinga Baudžiamojo kodekso 151 straipsnio dispoziciją papildyti požymiu „pasinaudojimas valdžia“, kuris apimtų neformalius priklausomumo santykius.

20. Siūloma išplėsti 151¹ straipsnio 3 dalyje numatytą specialių subjektų ratą. Siūlomas toks straipsnio dispozicijos apibrėžimas:

„Tėvas, motina, globėjas, rūpintojas ar kitas asmuo, kuris turi teisės aktais apibrėžtą igaliojimų nepilnamečio asmens atžvilgiu ar pasinaudojęs valdžia, lytiškai santykiavęs ar kitaip tenkinęs lytinę aistrą su juo, jeigu nebuvo išžaginimo, seksualinio prievartavimo ar privertimo lytiškai santykiauti požymių,

baudžiamas bauda arba laisvės apribojimu, arba areštu, arba laisvės atėmimu iki ketverių metų.”

LITERATŪRA

I. Lietuvos Respublikos ir užsienio valstybių norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės Žinios. 1992, Nr. 33–1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-147.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais iki 2003 m. gegužės 1 d.) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 22-553.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės Žinios, 2000, Nr. 89-2741.
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
6. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 149, 150, 151, 162, 260, 265, 266, 307, 308, 309 straipsnių ir priedo pakeitimo bei papildymo ir kodekso papildymo 151¹ straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2006, Nr. 77-2961.
7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 151¹, 153 straipsnių papildymo ir pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2010, Nr. 86-4540.
8. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 33–807.
9. Vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios. 1989, Nr. 60-1501.
10. Europos Tarybos konvencija „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo ir seksualinės prievartos (ETS Nr. 201)“. Lanzarotė, 2007.X.25.
11. Ministrų Komiteto Rekomendacija Rec (2001) 16 „Dėl vaikų apsaugos nuo seksualinio išnaudojimo“.
12. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas // <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2011-03-07.
13. Rusijos Federacijos baudžiamasis kodeksas // <http://legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2011-03-07.
14. Sexual Offences Act 2003 // <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/42/contents>; prisijungimo laikas: 2011-01-20.

II. Specialioji literatūra

15. Abramavičius A., Aliukonienė R., Baranskaitė A. ir kt. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2009. P. 568.
16. Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojoje teisėje. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005. P. 406.
17. Andriulis V., Maksimaitis M., Pakalniškis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Justitia, 2002. P. 541.
18. Babachinaitė G., Galinaitytė J. ir kt. Kriminologija. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2010. P. 666.
19. Bieliūns E., Čepas A., Ignotas M. ir kt. Lietuvos TSR baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Mintis, 1989. P.465.
20. Blažys V. Darbo su seksualinę prievartą patyrusiais vaikais patirtis Vaiko raidos centro psichiatrijos skyriuje. Vaikas tarp prievartos ir išnaudojimo. Vilnius, 2000.
21. Brownmiller S. Against our will: man, woman, rape. Fawcett Columbine. – New York: Ballantine Publishing Group, 1993. P. 448.
22. Classen C., Palesh O., Aggarwall R. Sexual revictimization: a review of the empirical literature. Trauma violence abuse. 2005. P. 27.
23. Draucker C. B., Martsolf D. Counselling survivors of childhood sexual abuse. Second edition. London, 2006. P. 159.
24. Hodgkin R., Newell P. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo vadovas. – Vilnius: Efrata, 2002. P. 458.
25. Hogan. B., Smith J.C. Criminal law. – London: Butterworths, 1992. P. 793.
26. Kadish Sandorf H., Schulhofer S.J. Criminal law and its processes. Cases and materials. – London: Little, Brown, 1989. P. 1280.
27. Karmaza E. Vaikų seksualinis elgesys: norma ir sutrikimas. Vilnius, 2004. P. 36.
28. Kavolis M., Bieleckinas S. Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934. P. 887.
29. Larsson I. Child sexuality and sexual behavior. Expert report. 2001. P. 42.
30. Nocius J. Nusikaltimai žmogui. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 1998. P. 115.
31. Pakarklis P. Senasis prūsų teisyne. – Čikaga: Čikagos Lietuvių literatūros draugija, 1960. P. 31.
32. Pavilonis V. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. 2 knyga. – Vilnius: Eugrimas, 2000. P. 558.
33. Piesliakas V. Baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. Antroji pataisyta ir papildyta laida. – Vilnius: Justitia, 2009. P. P. 438.

34. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2006. P. 414.
35. Sanderson C. Counselling adults survivors of child sexual abuse. – London: Jessica Kingsley Publishers, 2006. P. 447.
36. Sandfort Th. Childhood sexuality: normal sexual behavior and development. – New York: Routledge, 2000. P. 136.
37. Selmistraitienė D. Kaip padėti vaikams, patyrusiems seksualinę skriaudą. – Vilnius: Sapnų sala, 2003. P. 92.
38. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė. Paskaitos. – Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakultetas, 1925. P. 291.
39. Temkin J. Rape and the legal process. Second edition – Oxford: Oxford University Press, 2002. P. 424.
40. Uscila R. Viktimologijos pagrindai. – Vilnius: Mokslo aidai, 2005. P. 185.
41. Valikonytė L., Lazutka S., Gudavičius E. Pirmasis Lietuvos statutas (1529 m.). – Vilnius: Vaga, 2001. P. 381.
42. Левертова Р.А. Ответственность за психическое насилие по советскому уголовному праву. – Омск, 1978.
43. Матышевский П.С. Ответственность за преступления против общественной безопасности общественного порядка и здоровья населения. Москва, 1964.

III. Moksliniai straipsniai

44. A. Abramavičius, G. Švedas. Kai kurios baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus vaikų seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui reglamentavimo problemos // Teisė. 2008, Nr. 66(1).
45. A. Drakšienė. Vaiko teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje // Teisė. 2005, Nr. 54.
46. E. Gruodytė, S. Žižienė. Juridinis asmuo – nusikalstamų veikų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui subjektas // Socialinių mokslų studijos. 2009, Nr. 2(2).
47. G. Sakalauskas. Smurto prieš vaikus draudimo socialiniai ir teisiniai aspektai // Teisės problemos. 2007, Nr. 2 (56).
48. O. Fedosiukas. Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje // Jurisprudencija. 2001, Nr. 21(13).
49. R. Marcinauskaitė. Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11 (113).

50. S. Bikelis. Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje / Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius, 2007.
51. V. Dvilaitis. Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį // Jurisprudencija, 2004, Nr. 60(52).

IV. Teismų praktika

52. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 16 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-233-317/2010.
53. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1S-232/2010.
54. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 26 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-467/2010.
55. Lietuvos apeliacinio teismo 2010 m. lapkričio 15 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-433/2010.
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-651/2010.
57. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-801-366/2010.
58. Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-24-557/2008.
59. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. spalio 10 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-359/2008.
60. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 11 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26/2008.
61. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. vasario 29 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-138/2008.
62. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. lapkričio 21 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-306/2008.
63. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. sausio 11 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-26/2008.
64. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. liepos 24 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 1A-311/2008.
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-63/2008.

66. Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2008 m. birželio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. N1-55-350/2008.
67. Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 27 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-166/2007.
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. birželio 28 d. nutartis, priimta baudžiamojoje byloje Nr. 2K-449/2007.
69. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-92/2006.
70. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. gegužės 26 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-196/2006.
71. Lietuvos apeliacinio teismo 2006 m. spalio 26 d. nuosprendis, priimtas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-334/2006.
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. gruodžio 30 d. Nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“ // Teismų praktika. 2005, Nr. 22.
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato 2004 m. birželio 18 d. Nutarimas Nr. 46 „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“ // Teismų praktika. 2004, Nr.

V. Internetiniai šaltiniai

75. Adams A. Seen but not heard: child sexual abuse, incest, and the law in the United States. 2009
http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jlfst11&div=48&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
76. Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(1) straipsniu įstatymo projektas. Nr. XP-221. 2005-01-25 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=249271; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
77. Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei kodekso papildymo 151(2) straipsniu įstatymo projekto aiškinamasis raštas. Nr. XIP-943. 2009-07-23 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=349788; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
78. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas // <http://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/L/lytinis>; prisijungimo laikas: 2011-02-09.

79. Fedosiuko O. Paskaitų tezės // http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos; prisijungimo laikas: 2011-02-09.
80. Freeman M. The end of the century of the child // <http://clp.oxfordjournals.org/content/53/1/505.full.pdf+html>; prisijungimo laikas: 2011-03-10.
81. House of Lords. Prosecuting Children under s. 5 of the Sexual Offences Act 2003. 2008 // [http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml72&div=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=\(Prosecuting AND Children AND under AND s. AND 5 AND of AND the AND Sexual AND Offences\)&type=matchall](http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml72&div=79&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults&terms=(Prosecuting AND Children AND under AND s. AND 5 AND of AND the AND Sexual AND Offences)&type=matchall); prisijungimo laikas: 2011-03-04.
82. Khan A. Comment Sexual Offences Act 2003. 2004 // http://heinonline.org/HOL/Page?handle=hein.journals/jcriml68&div=43&collection=journals&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults; prisijungimo laikas: 2011-03-03.
83. Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada. 2006, Nr. XP-1199 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=275141; prisijungimo laikas: 2011-03-08.
84. Lindsay W.R., Law J., Quinn K. A comparison of physical and sexual abuse: histories of sexual and non-sexual offenders with intellectual disability. 2000 // http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V7N-43KGW1C-8-1&_cdi=5847&_user=1075449&_pii=S0145213401002514&_origin=gateway&_coverDate=07%2F31%2F2001&_sk=999749992&view=c&wchp=dGLzVzb-zSkWA&md5=3b8a95fb7ccbd6f33ed01c964b287b0f&ie=/sdarticle.pdf; prisijungimo laikas: 2011-03-03.
85. Setting the boundaries: Reforming the law on sex offences // <http://lawbore.net/articles/setting-the-boundaries.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
86. Teismų statistika // <http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>; prisijungimo laikas: 2011-03-06.
87. Sveikatos reikalų komiteto išvada Baudžiamojo kodekso 153 straipsnio pakeitimo bei Kodekso papildymo 151(2) straipsniu įstatymo projektui. Nr. XIP-943. 2009-12-03 // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=359734; prisijungimo laikas: 2011-03-06.

Ginaitė D. Seksualinė prievarta prieš vaikus, jos formos ir atsakomybė už šias veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovė lekt. K. Grinevičiūtė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011 m. – 65 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuojamos pasirinktos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriaus nusikalstamos veikos – išžaginimas (BK 149 str.), seksualinis prievartavimas (BK 150 str.), privertimas lytiškai santykiauti (BK 151 str.), lytinės aistros tenkinimas pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą (BK 151¹ str.), mažamečio asmens tvirkinimas (BK 153 str.), kuriomis pažeidžiama vaikų seksualinė neliečiamybė ir nepriklausomumas. Pirmajame darbo skyriuje analizuojama seksualinės prievartos prieš vaikus teisinės sampratos raida. Antrajame darbo skyriuje analizuojamas vaiko seksualinės neliečiamybės ir nepriklausomumo baudžiamoji teisinė apsauga. Šiame skyriuje analizuojami pasirinktų nusikalstamų veikų sudėties požymiai, pateikiamos teorinės ir praktinės jų aiškinimo problemos bei pateikiami galimi šių problemų sprendimo būdai.

Pagrindiniai žodžiai: vaikas, seksualinė prievarta, mažametis.

Ginaitė D. Child sexual abuse, its forms and responsibility in criminal code of the Republic of Lithuania/ Master's thesis in criminal law and criminology. Supervisor lect. K. Grinevičiūtė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of law, 2011. – 65 p.

ANNOTATION

Criminal acts of XXI section in Criminal Code of the Republic of Lithuania, as rape (Art 149 CC), sexual abuse (Art 150 CC), sexual coercion (Art 151 CC), satisfaction of sexual desire in contravention of juvenile's sexual self determination and immunity (Art 151¹CC), preteen's molestation (Art 153 CC), by which children's sexual integrity and independence are violated, are being analysed in master's final work. In the first chapter of final work, we can find the breakdown of sexual abuse evolution. The second chapter analyzes a criminal legal protection of children sexual integrity and independence. Constituent elements of chosen criminal acts as well as enlist problematic points of its qualification and delimitation, solutions of mentioned criminal acts theoretical and practical explanation are also researched in the second chapter.

Key words: child, sexual abuse, juvenile.

Ginaitė D. Seksualinė prievarta prieš vaikus, jos formos ir atsakomybė už šias veikas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovė lekt. K. Grinevičiūtė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, 2011 m. – 65 p.

SANTRAUKA

Vaiko seksualinės neliečiamybės ir nepriklausomumo apsauga – vienas svarbiausių kiekvienos valstybės uždavinių. Vaiko apauga nuo seksualinės prievartos turi būti tinkamai užtikrinta. Seksualinės prievartos prieš vaikus tema Lietuvoje yra ne tik aktuali, bet ir labai nauja, kadangi autoriai, iki šiol nagrinėję seksualinės prievartos temą, mažai paliesdavo vaikų seksualinės neliečiamybės ir nepriklausomumo klausimus.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – atliekant baudžiamosios teisės doktrinos ir teismų praktikos analizę, atskleisti pasirinktų nusikalstamų veikų sudėties požymius, išsiaiškinti teismų praktikoje pasitaikančias šių veikų kvalifikavimo bei jų atribojimo problemas, atsižvelgiant į atliktą analizę, pateikti išvadas ir pasiūlymus.

Darbą sudaro įvadas, du skyriai, kurie skirstomi į smulkesnius poskyrius ir išvados.

Pirmasis darbo skyrius skirtas seksualinės prievartos sampratai ir jos raidai atskleisti. Šiame skyriuje atskleidžiama seksualinės prievartos prieš vaikus samprata. Taip pat aptariama šiandieninė vaikų teisinė apsauga nuo seksualinės prievartos.

Antrajame darbo skyriuje analizuojamos konkrečios nusikalstamos veikos, susijusios su vaiko teisės į seksualinę neliečiamybę pažeidimu (BK 149, 150, 151, 151¹, 153 str.). Šiame skyriuje nagrinėjami pasirinktų nusikalstamų veikų sudėties požymiai, aptariamos teorinės ir praktinės jų aiškinimo problemos, siūlomi jų sprendimo būdai. Darbe remiamasi Lietuvos teismų praktikos pavyzdžiais.

Darbo pabaigoje pateikiamos autorės išvados bei pasiūlymai.

Ginaitė D. Child sexual abuse, its forms and responsibility in criminal code of the Republic of Lithuania/ Master's thesis in criminal law and criminology. Supervisor lect. K. Grinevičiūtė. – Vilnius: Mykolas Romeris University, Faculty of law, 2011. – 65 p.

SUMMARY

Sexual abuse against children is one of the most dangerous offense, which specifically damages young person's mental and physical health, and its harm remains for life. Each State has a duty to protect children from mentioned abuse. A theme about sexual violence against children is not only relevant, but also very new in Lithuania, because many authors have much studied about sexual abuse, but little touched issues of child sexual integrity and independence.

A purpose of master's final work – by analysing criminal law doctrine and law cases, to reveal the constituent elements of criminal acts, to identify the most frequently presented qualification and delimitation problems of mentioned criminal acts, according to the analysis of the findings, to give recommendations and suggestions.

The work consists of an introduction, two chapters, which are divided into smaller subsections and conclusions.

The first chapter is dedicated to reveal the concept of sexual abuse and to explain its evolution. This section discovers sexual violence content. Furthermore, today's children legal protection from sexual abuse is discussed in the first chapter.

The second chapter examines the specific criminal acts, which are related to the child's right to sexual integrity and independence of the breach (Art 149, 150, 151, 151¹, 153 CC). This chapter examines selected constituent elements of criminal offenses, discusses the theoretical and the practical problems of interpretation. Here we can find the solutions to hereinbefore problems. Work is based on Lithuanian court practice.

An author's conclusions and recommendations are given in the end of work.